

STRATEGIA

ZINTEGROWANYCH INWESTYCJI TERYTORIALNYCH
W MIEJSKIM OBSZARZE FUNKCJONALNYM
POZNANIA

Październik 2014

POZnań*
metropolia

„Metropolia Poznań to wspólnota miejska nowej generacji, żyjąca i rozwijająca się ponad granicami administracyjnymi. To wspólne dla miliona ludzi miejsce zamieszkania, pracy i wypoczynku. Wspólna przestrzeń, wspólne środowisko i infrastruktura. To także wspólne rozwiązywanie problemów i wspólna troska o przyszłość. To obszar, gdzie współdziałanie stanowi warunek postępu i rozwoju, jest źródłem osiągania przewagi konkurencyjnej w skali krajowej i międzynarodowej.”

*Strategia Rozwoju Aglomeracji Poznańskiej.
Metropolia Poznań 2020.*

SPIS TREŚCI

	WPROWADZENIE	7
1.	PODSTAWY PRAWNE I ZAKRES ZINTEGROWANYCH INWESTYCJI TERYTORIALNYCH	9
1.1.	Podstawy realizacji Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych w Miejskim Obszarze Funkcjonalnym Poznania	10
1.2.	Zasięg Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego Poznania	15
1.3.	Metodyka prac i proces tworzenia Strategii ZIT	20
2.	MIEJSKI OBSZAR FUNKCJONALNY POZNANIA W ŚWIETLE UNIJNYCH I KRAJOWYCH DOKUMENTÓW STRATEGICZNYCH	23
2.1.	Dokumenty europejskie	25
2.2.	Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2010 – 2020	27
2.3.	Strategia Rozwoju Województwa Wielkopolskiego do 2020 r.	32
2.4.	Strategia Rozwoju Miasta Poznania do roku 2030	35
2.5.	Strategia Rozwoju Aglomeracji Poznańskiej. Metropolia Poznań 2020	38
3.	DIAGNOZA MIEJSKIEGO OBSZARU FUNKCJONALNEGO POZNANIA	41
3.1.	Gospodarka przestrzenna i środowisko	43
3.2.	Infrastruktura i organizacja transportu	51
3.3.	Gospodarka i rynek pracy	57
3.4.	Ludność i usługi społeczne	84
3.5.	Zintegrowane zarządzanie i marketing terytorialny	113
4.	PROBLEMY I WYZWANIA ROZWOJU MIEJSKIEGO OBSZARU FUNKCJONALNEGO POZNANIA	118
5.	CELE STRATEGICZNE ZINTEGROWANYCH INWESTYCJI TERYTORIALNYCH	131
6.	PROJEKTY ZINTEGROWANYCH INWESTYCJI TERYTORIALNYCH	136
7.	ZASADY WDRAŻANIA STRATEGII ZIT	178
	SPIS LITERATURY I DOKUMENTÓW	184

WPROWADZENIE

Miejskie obszary funkcjonalne od 2014 r. nabierają nowego znaczenia w systemie zarządzania terytorialnego. Przy pomocy instrumentu **Zintegrowane Inwestycje Terytorialne (ZIT)**, partnerstwa jednostek samorządu terytorialnego mogą realizować zintegrowane przedsięwzięcia, służące zrównoważonemu rozwojowi miast i otaczających je obszarów wiejskich w Polsce. Instrument ZIT łączy działania finansowane z Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego i Europejskiego Funduszu Społecznego. Podstawowym dokumentem w zakresie udzielenia wsparcia w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego jest **Strategia ZIT**. Określa ona zintegrowane działania służące rozwiązywaniu problemów gospodarczych, środowiskowych, demograficznych i społecznych, które mają wpływ na funkcjonowanie i rozwój miejskich obszarów funkcjonalnych.

Samorządy terytorialne tworzące Stowarzyszenie Metropolia Poznań, w oparciu o porozumienie wszystkich jego członków, wypracowały wspólną Strategię Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych. Jest ona rozwinięciem przyjętej w maju 2011 r. przez Prezydenta Miasta Poznania, Starostę Poznańskiego oraz burmistrzów i wójtów, Strategii Rozwoju Aglomeracji Poznańskiej. Metropolia 2020. Jest także realizacją celów statutowych Stowarzyszenia, w tym przede wszystkim zapisu art. 11 pkt. 1 mówiącego o „prowadzeniu działań wspierających wdrażanie wspólnie wypracowanej strategii rozwoju”.

Strategia Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych to sformułowanie programów rozwoju dla całego Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego Poznania, ujętego w ramach przestrzennych Stowarzyszenia Metropolia Poznań. Działań, które w perspektywie 2020 r. mają zapewnić większą spójność przestrzenną obszaru funkcjonalnego Poznania oraz przyczynić się do wzrostu gospodarczego, rozwoju infrastruktury, poprawy komunikacji, polepszenia usług społecznych, a co się z tym wiąże, poprawy jakości życia mieszkańców całej Metropolii.

Realizacja strategii to głównie zadanie dla podmiotów interwencji publicznej, samorządów terytorialnych i innych instytucji, ściśle ze sobą współpracujących. Wyznaczone w strategii cele rozwoju będzie można w pełni osiągnąć poprzez zaangażowanie mieszkańców i reprezentujących ich organizacji społecznych, jak też przedsiębiorstw i organizacji gospodarczych działających na obszarze Metropolii Poznań.

Realizacji zapisów strategii podejmują się jednostki samorządu terytorialnego, członkowie Stowarzyszenia Metropolii Poznań: Miasto Poznań, Powiat Poznański, miasta i gminy: Buk, Czerwonak, Dopiewo, Kleszczewo, Komorniki, Kostrzyn, Kórnik, Luboń, Mosina, Murowana Goślina, Oborniki, Pobiedziska, Puszczykowo, Rokietnica, Skoki, Stęszew, Suchy Las, Swarzędz, Szamotuły, Śrem, Tarnowo Podgórne.

**PODSTAWY PRAWNE I ZAKRES
ZINTEGROWANYCH INWESTYCJI TERYTORIALNYCH**

1.

1.1.

PODSTAWY REALIZACJI ZINTEGROWANYCH INWESTYCJI TERYTORIALNYCH W MIEJSKIM OBSZARZE FUNKCJONALNYM POZNANIA

Zintegrowane Inwestycje Terytorialne (ZIT) to nowe narzędzie służące realizacji strategii terytorialnych w perspektywie 2014 – 2020. W Polsce przy pomocy instrumentu ZIT realizowane będą w szczególności zintegrowane działania służące zrównoważonemu rozwojowi obszarów miejskich, o których mowa w art. 36 rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady UE Nr 1303/2013¹.

Realizacja Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych w Polsce ma na celu (Programowanie perspektywy finansowej 2014 – 2020):

- Promowanie partnerskiego modelu współpracy różnych jednostek administracyjnych na miejskich obszarach funkcjonalnych.
- Zwiększenie efektywności podejmowanych interwencji poprzez realizację zintegrowanych projektów odpowiadających w sposób kompleksowy na potrzeby i problemy miast i obszarów powiązanych z nimi funkcjonalnie.
- Zwiększanie wpływu miast i obszarów powiązanych z nimi funkcjonalnie na kształt i sposób realizacji działań wspieranych na ich obszarze w ramach polityki spójności.

ZIT realizowane są w pierwszym rzędzie na terenie miast wojewódzkich i powiązanych z nimi funkcjonalnie obszarów, stanowiących jeden z kluczowych Obszarów Strategicznej Interwencji państwa. W skład terytoriów objętych „ZIT wojewódzkim” muszą wchodzić: miasto wojewódzkie, wszystkie miasta z rdzenia obszaru funkcjonalnego oraz inne gminy obszaru funkcjonalnego – łącznie przynajmniej połowa gmin wyznaczonych w oparciu o dokument „Kryteria delimitacji miejskich obszarów funkcjonalnych ośrodków wojewódzkich” (Śleszyński, 2013), który przekazany został przez Ministerstwo Rozwoju Regionalnego samorządom województw w lipcu 2013 r. Obszar realizacji „ZIT wojewódzkiego” wyznaczany jest uchwałą zarządu województwa, mając na względzie powyższy dokument oraz uzgodnienia z jednostkami samorządu terytorialnego zainteresowanymi współpracą.

¹ Art. 36 Rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) Nr 1303/2013 z dnia 17 grudnia 2013 r. ustanawiającego wspólne przepisy dotyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego, Funduszu Spójności, Europejskiego Funduszu Rolnego na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich oraz Europejskiego Funduszu Morskiego i Rybackiego Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego.

Obszar realizacji ZIT w województwie wielkopolskim został określony uchwałą Zarządu Województwa Wielkopolskiego Nr 4013/2013 z dnia 7 listopada 2013 r. Obejmuje on terytorium 22 gmin będących członkami Stowarzyszenia Metropolia Poznań. W skład Stowarzyszenia wchodzi również Powiat Poznański, na terenie którego leży 17 z 22 gmin członkowskich.

ZIT na terenie miast wojewódzkich i obszarów powiązanych z nimi funkcjonalnie finansowany jest obligatoryjnie ze środków przekazanych do podstawowej alokacji RPO z rezerwy programowej. W przypadku województwa wielkopolskiego kwota podstawowa, określona w Umowie Partnerstwa, **wynosi 178,6 mln euro, w tym 158,4 mln euro z EFRR i 20,2 mln euro z EFS**. Kwota ta może zostać zwiększona do wysokości uznanej, przez władze regionu, za niezbędną. Dodatkowym źródłem wsparcia Strategii ZIT miast wojewódzkich i powiązanych z nimi funkcjonalnie obszarów będą środki programów krajowych, w tym przede wszystkim PO Infrastruktura i Środowisko 2014 – 2020, służące jako źródło wsparcia niezbędnych projektów komplementarnych wynikających ze Strategii ZIT, uzgodnionych pomiędzy Związkiem ZIT i właściwymi Instytucjami Zarządzającymi (IZ).

Uruchomienie środków na realizację ZIT miast wojewódzkich i powiązanych z nimi funkcjonalnie obszarów, uzależnione jest spełnieniem określonych warunków:

- A. zawiązanie zinstytucjonalizowanej formy partnerstwa (powołanie Związku ZIT),
- B. przygotowanie Strategii ZIT,
- C. posiadanie odpowiedniej zdolności instytucjonalnej,
- D. podpisanie porozumienia w sprawie realizacji ZIT w województwie pomiędzy Związkiem ZIT a IZ RPO,
- E. zawarcie stosownych zapisów w Regionalnym Programie Operacyjnym, spełniających wymogi Komisji Europejskiej oraz zgodnych z zapisami Umowy Partnerstwa.

Warunkiem podstawowym realizacji ZIT jest zawiązanie zinstytucjonalizowanej formy partnerstwa tzw. Związku ZIT. **Związki ZIT będą pełniły funkcję wspólnej reprezentacji władz miast i obszarów powiązanych z nimi funkcjonalnie, wobec władz krajowych i regionalnych.** Funkcjonowanie związków ZIT miast wojewódzkich dofinansowane jest ze środków krajowego PO Pomoc Techniczna. Jedną z możliwych form prawnych partnerstwa jest stowarzyszenie jednostek samorządu terytorialnego.

Od 2011 r. na terenie miejskiego obszaru funkcjonalnego Poznania działa **Stowarzyszenie Metropolia Poznań**, zrzeszające miasto Poznań, powiat poznański oraz 21 gmin członkowskich. Rada Metropolii będąca organem stanowiącym Stowarzyszenia podjęła w dniu 18 września Uchwałę Nr 3/2013, zgodnie z którą Stowarzyszenie „podejmuje się pełnienia zadań Związku ZIT”.

Podstawowym dokumentem w zakresie udzielenia wsparcia z działań/priorytetów realizowanych w formule ZIT w ramach RPO jest **Strategia ZIT**.

Strategia ZIT określa „zintegrowane działania służące rozwiązywaniu problemów gospodarczych, środowiskowych, klimatycznych, demograficznych i społecznych, jakich doświadczają obszary miejskie, z uwzględnieniem potrzeby wspierania powiązań między obszarami miejskimi i wiejskimi¹.”

Strategia ZIT powinna zawierać część diagnostyczną opartą na analizach terytorialnych i demograficznych, które wskazują potencjał rozwojowy danego obszaru, w szczególności w odniesieniu do wyzwań zidentyfikowanych w Strategii Europa 2020. Aby Strategia ZIT spełniała wymogi Komisji Europejskiej, musi zawierać spójny zestaw powiązanych ze sobą działań służących długotrwałej poprawie warunków społecznych, gospodarczych, środowiskowych, klimatycznych i demograficznych funkcjonalnego obszaru miejskiego (Umowa Partnerstwa, programowanie perspektywy finansowej 2014 – 2020). Strategia ZIT stanowi podstawę do uczestniczenia Związku ZIT w procesie zarządzania i realizacji RPO, w uzgodnionym z IZ RPO zakresie.

Dla prawidłowego przygotowania Strategii ZIT kluczową kwestią jest zastosowanie takiej procedury jej akceptacji, która nie doprowadzi do nadmiernej dominacji miasta wojewódzkiego i marginalizacji pozostałych gmin wchodzących w skład ZIT. W związku z tym, Strategia ZIT powinna uwzględniać wspólne strategiczne wybory uzgodnione przez jednostki wchodzące w skład Związku ZIT, a pod Strategią ZIT powinny podpisać się wszystkie podmioty Związku ZIT.

Podstawą do opracowania Strategii ZIT Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego Poznania jest Strategia Rozwoju Aglomeracji Poznańskiej. Metropolia Poznań 2020, która została w 2011 r. zatwierdzona przez jednostki samorządu terytorialnego położone na obszarze objętym ZIT i wskazuje strategiczne cele rozwoju miejskiego obszaru funkcjonalnego, uzgodnione przez wszystkich sygnatariuszy Strategii.

Strategia ZIT musi zostać pozytywnie zaopiniowana w ciągu 60 dni od dnia jej otrzymania przez IZ RPO w zakresie możliwości finansowania w ramach RPO oraz przez ministra właściwego ds. rozwoju regionalnego w zakresie zgodności z Umową Partnerstwa oraz pod względem możliwości finansowania projektów z krajowych programów operacyjnych. W przypadku projektów realizowanych w formule ZIT, niezależnie od trybu wyboru projektów, proponowane projekty będą musiały spełnić kryteria wyboru projektów ustanawiane przez Komitet Monitorujący RPO. Dlatego w Strategii ZIT ważne jest przygotowanie zasad wyboru projektów, które będą przedmiotem uzgodnień pomiędzy Związkiem ZIT i IZ RPO i będą stanowić podstawę do opracowania szczegółowych kryteriów wyboru projektów. Kryteria wyboru projektów w formule ZIT będą akceptowane przez KM RPO. Mierniki efektów realizacji przedsięwzięć wskazanych do realizacji w formule ZIT powinny być powiązane/spójne z systemem wskaźników RPO oraz wpisywać się w system monitorowania postępów i efektów wdrażania RPO.

Strategia ZIT wskazuje obszary interwencji, w ramach których planowana jest realizacja projektów komplementarnych do przedsięwzięć przewidzianych do realizacji w formule ZIT, o sfinansowanie których Związek ZIT będzie się ubiegał z innych źródeł (poza formułą ZIT), np. z podstawowej puli WRPO 2014+ lub krajowych programów operacyjnych na lata 2014 – 2020. Wskazanie w Strategii ZIT projektów komplementarnych nie gwarantuje ich realizacji i sfinansowania ze środków RPO i KPO. Jednak projekty komplementarne (przede wszystkim w ramach priorytetów inwestycyjnych 4.3, 4.5, 7.4) pozytywnie zaopiniowane w ramach Strategii ZIT przez właściwą IZ oraz ministra właściwego ds. rozwoju regionalnego mogą zyskać preferencje w procesie ich wyboru do realizacji. Warunkiem brzegowym jest spełnienie przez takie projekty kryteriów wyboru projektów RPO i KPO oraz dostępność alokacji.

Szczegółowy zakres zadań realizowanych przez Związek ZIT zostanie ustalony w treści porozumienia albo umowy, zawieranych pomiędzy Związkiem ZIT a właściwą IZ. Zadania te obejmują, zgodnie z ustawą z dnia 11 lipca 2014 r. o zasadach realizacji programów operacyjnych polityki spójności finansowanych w perspektywie finansowej 2014 – 2020 (Dz. U. poz. 1146), co najmniej udział w wyborze projektów do dofinansowania oraz współpracę przy przygotowaniu kryteriów wyboru projektów dla wyodrębnionych działań lub poddziałań dedykowanych ZIT.

Jeżeli Strategia ZIT przewiduje działania w zakresie priorytetu inwestycyjnego 4.5 i 4.3 muszą być one – w kontekście brzmienia przepisów rozporządzeń ws. EFRR/FS – odpowiednio uzasadnione odwołaniem do dokumentów strategicznych w zakresie gospodarki niskoemisyjnej (plany gospodarki niskoemisyjnej). W przypadku posiadania przez gminy odpowiednich zapisów w istniejących już dokumentach strategicznych lub planistycznych na temat przejścia na gospodarkę niskoemisyjną należy zawrzeć w Strategii ZIT odpowiednie odniesienia.

Stowarzyszenie Metropolia Poznań postanowiło o przygotowaniu wspólnego dla obszaru realizacji ZIT planu gospodarki niskoemisyjnej, co zostało potwierdzone stosownymi uchwałami rad gmin. Stowarzyszenie złożyło w dniu 7.11.2013 r. wniosek (nr 56947) do NFOŚ o dofinansowanie w ramach priorytetu IX, działanie 9.3. PO IŚ, opracowania Planu gospodarki niskoemisyjnej dla Metropolii Poznań.

Podsumowując, niniejsza Strategia ZIT dla Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego Poznania jest niezbędnym elementem inicjacji procesu realizacji ZIT w województwie wielkopolskim. W związku z tym, zawiera elementy wymagane w art. 30 ust. 8 ustawy o zasadach realizacji programów operacyjnych polityki spójności finansowanych w perspektywie finansowej 2014 – 2020, czyli w szczególności:

- 1) diagnozę obszaru realizacji ZIT wraz z analizą problemów rozwojowych;
- 2) cele, jakie mają być zrealizowane w ramach ZIT, oczekiwane rezultaty i wskaźniki rezultatu i produktu powiązane z realizacją regionalnego programu operacyjnego;
- 3) propozycje kryteriów wyboru projektów w trybie konkursowym;
- 4) wstępną listę projektów wybieranych w trybie pozakonkursowym wraz z informacją na temat sposobu ich identyfikacji oraz powiązania z innymi projektami, w tym projektami wybieranymi w trybie pozakonkursowym pozytywnie zaopiniowanymi przez właściwą instytucję zarządzającą krajowym programem operacyjnym;
- 5) źródła jej finansowania;
- 6) warunki i procedury obowiązujące w realizacji strategii związku ZIT.

1.2.

ZASIĘG MIEJSKIEGO OBSZARU FUNKCJONALNEGO POZNANIA

Obszar funkcjonalny (metropolitalny) miasta to nowy podmiot prowadzenia polityki rozwoju i zarządzania, wskazany w polskich dokumentach strategicznych i planistycznych, takich jak Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2010 – 2020, koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju (KPZK) 2030, Krajowa Polityka Miejska. Zgodnie z ww. dokumentami, w miejskich obszarach funkcjonalnych, ze względu na stopień złożoności zagadnień społeczno-gospodarczych i przestrzennych oraz ze względu na konieczność zwiększenia koordynacji i efektywności działań publicznych, powinny być stosowane specjalne rozwiązania planistyczne, strategie rozwoju oraz plany zagospodarowania przestrzennego.

Listę obszarów funkcjonalnych, w tym obszarów metropolitalnych (odgrywających największą rolę w procesach rozwojowych kraju), ustala KPZK 2030 zgodnie z wymogami ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym. Delimitacja obszarów funkcjonalnych ośrodków wojewódzkich następuje na poziomie regionalnym, przy zastosowaniu jednolitych kryteriów wypracowanych wspólnie przez stronę rządową i samorządową, a także przy udziale partnerów społecznych i gospodarczych.

Miejski Obszar Funkcjonalny Poznania jako obszar realizacji Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych został określony Uchwałą Zarządu Województwa Wielkopolskiego Nr 4013/2013 z dnia 7 listopada 2013 r. Obejmuje on terytorium 22 gmin będących członkami Stowarzyszenia Metropolia Poznań: Poznań, Buk, Czerwonak, Dopiewo, Kleszczewo, Komorniki, Kostrzyn, Kórnik, Luboń, Mosina, Murowana Goślina, Oborniki, Pobiedziska, Puszczykowo, Rokietnica, Skoki, Stęszew, Suchy Las, Swarzędz, Szamotuły, Śrem, Tarnowo Podgórne. Członkiem Stowarzyszenia jako jednostka samorządowa jest również powiat poznański, którego terytorium, obejmujące 17 gmin, w całości wchodzi w skład Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego Poznania.

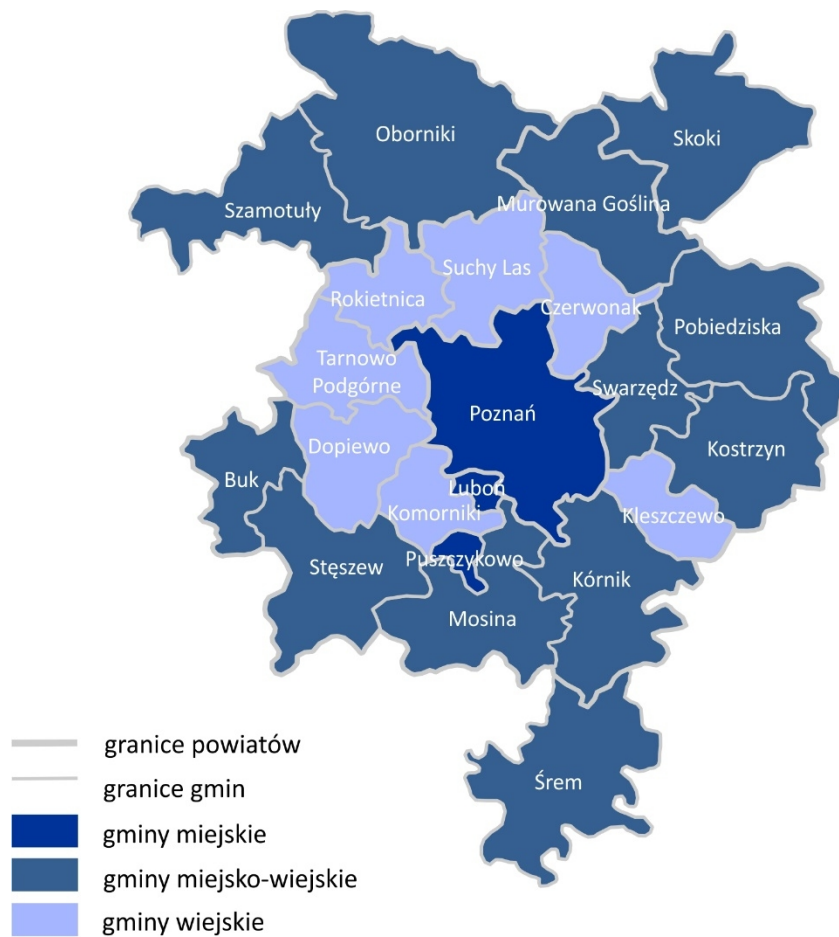
Wskazanie i uzasadnienie optymalnego wariantu zasięgu miejskiego obszaru funkcjonalnego (metropolitalnego) Poznania nie jest w pełni możliwe. Wynika to przede wszystkim z przyjmowania różnorodnych kryteriów i metod delimitacyjnych w odniesieniu do tak złożonych jednostek osadniczych jakimi są regiony miejskie. Możliwe natomiast jest odniesienie się do celu, jaki ma być realizowany w ramach Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych, czyli integracja społeczna, ekonomiczna i przestrzenna obszaru funkcjonalnego. Wymaga on partnerstwa samorządów opartego na powiązaniach funkcjonalnych i dotychczasowych doświadczeniach współpracy międzygminnej i międzypowiatowej oraz nowych wyzwaniach jakie stoją przed samorządami szczebla lokalnego i regionalnego w zakresie współzarządzania (*multilevel governance*).

Dla podkreślenia działań integracyjnych, a także ze względów promocyjnych, Miejski Obszar Funkcjonalny Poznań (MOF) określany jest w niniejszym dokumencie jako **Metropolia Poznań**, stosownie do nazwy stowarzyszenia pełniącego zadania związku ZIT.

Metropolia to, w perspektywnym rozumieniu, wspólnota miejska nowej generacji, rozwijająca się ponad granicami administracyjnymi. Celem działań strategicznych dla miasta Poznania, sąsiednich gmin i powiatu poznańskiego jest wspólne przejście: od silnej aglomeracji miejskiej do zintegrowanej i nowoczesnej metropolii.

Miejski Obszar Funkcjonalny Poznań, zwany dalej także Metropolią Poznań, obejmuje 22 jednostki administracyjne szczebla gminnego, Poznań – miasto na prawach powiatu, 2 gminy miejskie, 11 gmin miejsko-wiejskich, 8 gmin wiejskich. W jego skład, w całości, wchodzi powiat poznański oraz 4 gminy należące do powiatów ościennych. Według stanu na 2013 r. obszar ten, o powierzchni 3082 km², zamieszkują 1 014 194 osoby, co daje gęstość zaludnienia 320 os./km², czyli blisko trzykrotnie większą od średniej dla całej Polski. Obszar Metropolii zajmuje 10% powierzchni województwa wielkopolskiego oraz stanowi 29% jego populacji.

Ryc. 1. Zasięg Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego Poznania.

Źródło: Opracowanie własne.

Tab. 1. Status administracyjny, liczba ludności i powierzchnia gmin tworzących Miejski Obszar Funkcjonalny Poznań - Metropolię Poznań (2013).

Lp.	Jednostka terytorialna	Status administracyjny	Liczba ludności	Powierzchnia w km ²	Gęstość zaludnienia (os./km ²)
1	Poznań	miasto na prawach powiatu	548 028	262	2092
2	Buk	gmina miejsko-wiejska	12 348	91	136
3	Czerwonak	gmina wiejska	26 750	82	326
4	Dopiewo	gmina wiejska	21 489	108	199
5	Kleszczewo	gmina wiejska	6951	74	94
6	Komorniki	gmina wiejska	23 210	66	352
7	Kostrzyn	gmina miejsko-wiejska	17 465	155	113
8	Kórnik	gmina miejsko-wiejska	23 075	186	124
9	Luboń	gmina miejska	30 676	14	2191
10	Mosina	gmina miejsko-wiejska	29 824	172	173
11	Murowana Goślina	gmina miejsko-wiejska	16 663	172	97
12	Oborniki	gmina miejsko-wiejska	33 454	340	98
13	Pobiedziska	gmina miejsko-wiejska	18 814	189	100
14	Puszczykowo	gmina miejska	9819	16	614
15	Rokietnica	gmina wiejska	14 565	79	184
16	Skoki	gmina miejsko-wiejska	9283	198	47
17	Stęszew	gmina miejsko-wiejska	14 791	175	85
18	Suchy Las	gmina wiejska	15 971	117	137
19	Swarzędz	gmina miejsko-wiejska	46 530	102	456
20	Szamotuły	gmina miejsko-wiejska	29 656	176	169
21	Śrem	gmina miejsko-wiejska	41 378	206	201
22	Tarnowo Podgórne	gmina wiejska	23 454	102	230
23	Metropolia razem	Stowarzyszenie	1 014 194	3082	329

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS, 2014.

Ryc. 2. Miejski Obszar Funkcjonalny Poznań - Metropolia Poznań na tle podziału administracyjnego województwa wielkopolskiego na powiaty.

Źródło: Opracowanie własne.

1.3. METODYKA PRAC I PROCES TWORZENIA STRATEGII ZIT

Strategia Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych w Miejskim Obszarze Funkcjonalnym Poznania powstała z inicjatywy Stowarzyszenia Metropolia Poznań i jest konsekwencją woli zacieśniania współpracy członków Stowarzyszenia w dziedzinach mających wpływ na warunki i poziom życia lokalnych społeczności zamieszkujących obszar funkcjonalny Poznania. Decyzja o konieczności sporządzenia strategii ZIT zapadła na posiedzeniu Zarządu Stowarzyszenia Metropolia Poznań w dniu 25.10.2013 r. Jednocześnie postanowiono wówczas o przystąpieniu do wypracowania wspólnej strategii rozwoju w ramach programu ZIT do 2020 r.

Jak już wspomniano, obszar funkcjonalny Poznania, przed rozpoczęciem prac nad strategią ZIT, jako jeden z nielicznych obszarów metropolitalnych w Polsce, dysponował już własnym dokumentem wyznaczającym ścieżkę rozwoju w perspektywie 2020 r. Jest nim **Strategia Rozwoju Aglomeracji Poznańskiej. Metropolia Poznań 2020** (w skrócie Strategia Metropolia Poznań 2020). Strategia ta powstała z inicjatywy utworzonej w 2007 r. Rady Aglomeracji Poznańskiej - porozumienia Prezydenta Miasta Poznania, Starosty Poznańskiego oraz burmistrzów i wójtów miast i gmin aglomeracji poznańskiej. Strategia była finalnym opracowaniem realizowanego przez okres 3 lat (2008 – 2010) samorządowo-naukowego projektu „Funkcjonowanie i kierunki rozwoju aglomeracji poznańskiej”. Zadanie jej wdrażania podjęło utworzone w 2011 r. Stowarzyszenie Metropolia Poznań, podmiot realizujący ZIT.

Zarówno proces budowy Strategii ZIT, jak i określone w niej priorytety rozwoju ściśle nawiązują do przyjętej przez samorządy w 2011 r. Strategii Metropolia Poznań 2020. W jednym i drugim dokumencie wykorzystano model cyklu planowania strategicznego według koncepcji J. M. Brysona (2004). Model ten opisuje proces planowania strategicznego dla organizacji publicznych o ograniczonym poziomie zorganizowania instytucjonalnego (jaką była Rada Aglomeracji Poznańskiej do 2011 roku). Jest on złożonym układem nie tylko osadniczym ale i administracyjnym, na którym działa wiele samorządów lokalnych, związków komunalnych i instytucji publicznych (Kaczmarek T., Mikuła Ł., Nowak J., Wójcicki M, 2011).

Idea instrumentu ZIT, w której kluczową rolę odgrywa partnerstwo i współpraca jednostek samorządu terytorialnego, miała decydujący wpływ na przebieg prac nad strategią. Strategia ZIT powstała z uwzględnieniem standardów metodycznych i merytorycznych, właściwych dla wypracowywania strategii rozwoju jednostek samorządu terytorialnego. W podejściu metodologicznym uwzględniono zasady współpracy i partnerstwa w odniesieniu do wszystkich interesariuszy z obszaru funkcjonalnego. Przy jej tworzeniu zastosowano społeczno-ekspercką metodę

planowania. Polega ona na wykorzystaniu wiedzy merytorycznej, umiejętności zespołu ekspertów i konsultantów w połączeniu z szerokim rozpoznaniem problemów oraz oczekiwań lokalnej społeczności. Przyjęto założenie, że strategia ZIT opracowana zostanie przez Stowarzyszenie Metropolia Poznań, przy wsparciu Centrum Badań Metropolitalnych Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza², partnerów społecznych oraz ekspertów zewnętrznych, w tym w szczególności pracowników Departamentu Polityki Regionalnej Urzędu Marszałkowskiego Województwa Wielkopolskiego. W efekcie zastosowania takiego podejścia, proces budowania Strategii ZIT Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego Poznania przyczynia się do:

- wzmacniania mechanizmów współpracy między jednostkami samorządu terytorialnego działającymi w obszarze funkcjonalnym,
- wzmacniania kompetencji przedstawicieli samorządów w zakresie planowania strategicznego w odniesieniu do perspektywy finansowej UE 2014 – 2020,
- budowania konsensusu społecznego wobec wspólnie wypracowanego dokumentu.

Proces budowy Strategii ZIT składał się z następujących etapów:

1. Delimitacja Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego Poznania, jako obszaru wsparcia ZIT,
2. Badania diagnostyczne związane z rozwojem różnych dziedzin życia społecznego, gospodarczego i środowiska przyrodniczego, analiza silnych i słabych stron Metropolii Poznań,
3. Określenie celów i priorytetów rozwoju obszaru wsparcia, przygotowanie propozycji działań i projektów ZIT z uwzględnieniem projektów komplementarnych,
4. Opracowanie wstępnego dokumentu Założenia do Strategii Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych,
5. Konsultacje Założeń wśród partnerów ZIT i w środowiskach eksperckich,
6. Opracowanie projektu Strategii Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych,
7. Poddanie dokumentu konsultacjom społecznym,
8. Analiza wniosków i uwag do Strategii,
9. Opiniowanie przez IZ WRPO 2014+ oraz przez MliR,
10. Przyjęcie strategii przez partnerów ZIT, członków Stowarzyszenia Metropolia Poznań.

² Centrum Badań Metropolitalnych (CBM UAM) jest jednostką badawczą Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu utworzoną w 2009 r. w celu koordynacji prac badawczych 4 uczelni poznańskich tworzących Konsorcjum Badań nad Aglomeracją Poznańską: Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, Uniwersytetu Ekonomicznego w Poznaniu, Politechniki Poznańskiej oraz Uniwersytetu Przyrodniczego w Poznaniu. Podstawowym celem Centrum jest prowadzenie badań nad Poznańskim Obszarem Metropolitalnym.

Równie ważne jak wspólne określenie programów zintegrowanego rozwoju Metropolii Poznań, było zdefiniowanie podstawowych zasad ich ustalania³, takich jak:

- **partnerstwo** – partnerskie traktowanie wszystkich uczestników procesu budowania spójnej strategii;
- **zrównoważenie** – podejmowanie wyzwań gwarantujących równowagę przestrzenną i funkcjonalną w obszarze wsparcia ZIT, w odniesieniu do specyfiki i wyzwań metropolii poznańskiej;
- **solidarność** – solidarne uczestniczenie wszystkich samorządów w obowiązkach przygotowania i konsultacji programów strategicznych;
- **partycypacja** – zapewnienie w procesie strategicznym mechanizmów uczestnictwa mieszkańców, organizacji społecznych i podmiotów gospodarczych;
- **konsensualność** – tworzenie programów integracyjnych i określenie instrumentów ich realizacji w drodze uzgodnienia wspólnego stanowiska;
- **transparentność** – zrozumienie działań integracyjnych przez mieszkańców i dostępność do wiedzy na ich temat.

Tab. 2. Harmonogram prac nad Strategią ZIT dla Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego Poznania

Czas	Działanie
Lipiec 2013	Przyjęcie przez Rząd RP Zasad Realizacji Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych w Polsce. Opracowanie strategii warunkiem realizacji ZIT
Październik 2013	Przystąpienie do opracowania Strategii ZIT przez Stowarzyszenie Metropolia Poznań
Listopad 2013	Delimitacja Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego Poznania jako obszaru wsparcia ZIT
Listopad – grudzień 2013	Badania diagnostyczne i analiza SWOT dla MOF Poznania
Grudzień 2013 – styczeń 2014	Określenie celów i priorytetów rozwoju, propozycje działań i projektów ZIT w MOF Poznania
Luty 2014	Opracowanie dokumentu Założenia do strategii ZIT w MOF Poznania
Marzec 2014	Konsultacje Założeń wśród partnerów ZIT i w środowiskach eksperckich
Maj 2014	Opracowanie projektu Strategii Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych
Czerwiec - lipiec 2014	Poddanie dokumentu konsultacjom społecznym
Sierpień 2014	Analiza wniosków i uwag do Strategii
Październik - listopad 2014	Opiniowanie przez Instytucję Zarządzającą WRPO 2014+ oraz przez Ministerstwo Infrastruktury i Rozwoju
Grudzień 2014	Przyjęcie Strategii przez członków Stowarzyszenia Metropolia Poznań

³ Zasady postępowania w trudnym i długim procesie zintegrowanego zarządzania w obszarach metropolitalnych zostały przedstawione w 2000 r. w raporcie OECD. *Cities for citizens: improving governance in metropolitan areas*. Zob. też Strategia Rozwoju Aglomeracji Poznańskiej, Metropolia Poznań 2020 (2011 r.)

**MIEJSKI OBSZAR FUNKCJONALNY POZNANIA
W ŚWIECIE UNIJNYCH I KRAJOWYCH
DOKUMENTÓW STRATEGICZNYCH**

2.

Priorytety rozwoju jednostek terytorialnych powinny wpisywać się w strategię jednostek wyższego rzędu: europejskie, krajowe i regionalne. W myśl zasady subsydiarności, jednostki wyższego rzędu wspomagają realizację strategii lokalnych poprzez wsparcie polityczne, instytucjonalne, organizacyjne i finansowe. Z kolei jednostki niższego rzędu, poprzez swoje działania przyczyniają się do realizacji polityk terytorialnych, istotnych z punktu widzenia rozwoju regionu, państwa i całego kontynentu. **Zgodnie z zaleceniami sformułowanymi w dokumencie Zasady Realizacji ZIT w Polsce (2013), strategia ZIT powinna być spójna z unijnymi i krajowymi dokumentami strategicznymi.**

Fundusze europejskie na lata 2014 – 2020 Polska traktuje jako główne, choć nie jedyne źródło finansowania inwestycji zapewniających dynamiczny, trwały i zrównoważony rozwój. Logika programowania opiera się więc na powiązaniu celów strategii ZIT z oczekiwaniami europejskimi i wyzwaniem kraju, sformułowanymi w oparciu o analizę potrzeb rozwojowych i potencjałów terytorialnych (Programowanie perspektywy finansowej 2014 – 2020).

System aktów strategicznych i planistycznych obowiązujących na poziomie europejskim, krajowym, regionalnym i lokalnym, istotnych dla realizacji polityki rozwoju obszaru funkcjonalnego Poznania tworzą następujące dokumenty:

- Europa 2020 - Strategia na rzecz inteligentnego i zrównoważonego rozwoju sprzyjającego włączeniu społecznemu,
- Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2010-2020: Regiony, Miasta i Obszary wiejskie,
- Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030,
- Strategia Rozwoju Województwa Wielkopolskiego do 2020 r. Wielkopolska 2020,
- Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Wielkopolskiego,
- Strategia Rozwoju Miasta Poznania do roku 2030,
- Strategia Rozwoju Aglomeracji Poznańskiej. Metropolia Poznań 2020.

Wszystkie wyżej wymienione dokumenty stanowią istotne uwarunkowania strategiczne i planistyczne dla rozwoju społeczno-gospodarczego Metropolii Poznań.

2.1. DOKUMENTY EUROPEJSKIE

Zagadnienie miejskich obszarów funkcjonalnych jest elementem europejskiej polityki regionalnej. Od wejścia w życie **Strategii Lizbońskiej** (Strategia Unii Europejskiej do 2010 r.), za kluczowe ogniwa rozwoju społeczno-gospodarczego kontynentu uważa się obszary metropolitalne. Roli metropolii w rozwoju kontynentu wiele uwagi poświęca się w europejskiej polityce przestrzennej, opartej na zasadzie spójności. W dokumencie UE „**Strategiczne Wytyczne Wspólnoty dla Spójności**” (2006) wyraźnie uwypuklone zostały zagadnienia racjonalnego gospodarowania przestrzenią, urbanizacji, rozwoju miast i powiązań funkcjonalnych pomiędzy miastami a terenami wiejskimi. Zwrócono uwagę na szczególne znaczenie polityki miejskiej i zrównoważonego rozwoju miast dla wspólnot lokalnych i regionalnych oraz na kluczową funkcję wielkich miast-metropolii w rozwoju UE. Dokument ten przesunął tzw. wymiar miejski do nurtu programowania UE w okresie 2007 – 2013 – czyli do określonych programów operacyjnych. Szczegółowe ustalenia zawiera „Zielona Księga UE w sprawie spójności terytorialnej – przekształcenie różnorodności terytorialnej w siłę” (2008).

W **Strategii Europa 2020** kładzie się nacisk na:

- rozwój przedsiębiorczości i poprawę dostępu do rynku MŚP,
- dopasowanie popytu do podaży na rynku pracy,
- lepszą edukację poprzez poprawę jakości kształcenia,
- wzrost innowacyjności i rozwój społeczeństwa cyfrowego,
- modernizację transportu i poprawę efektywności energetycznej.

W sytuacji Polski – kraju stojącego wciąż przed olbrzymimi wyzwaniami modernizacyjnymi – na obecnym etapie rozwoju istotne znaczenie dla realizacji unijnej strategii ma lepsze wykorzystanie potencjałów obszarów miejskich.

W świetle zapisów Strategii Europa 2020 „wszystkie władze: krajowe, regionalne i lokalne powinny realizować na swoim terenie partnerstwo, ściśle włączając do tego procesu lokalne parlamenty, a także podmioty socjalne oraz przedstawiciele społeczeństwa obywatelskiego, przyczyniając się do opracowania programów reform oraz ich wdrażania” (Rola strategii lokalnych i regionalnych w realizacji celów strategii Europa 2020).

Dzięki ustanowieniu stałego dialogu między różnymi poziomami administracji, unijne priorytety znajdują się bliżej obywateli, co zwiększa zaangażowanie konieczne dla pomyślnej realizacji Strategii Europa 2020. Jak się zauważa, sukces nowej Strategii UE będzie w głównej mierze zależał od tego, na ile instytucje Unii Europejskiej, państwa członkowskie oraz regiony będą umiały przekonująco wyjaśnić, że reformy są nieuniknione i niezbędne do utrzymania obecnej jakości życia i modeli społecznych. Stąd UE akcentuje informowanie o tym, jakiego udziału oczekuje od obywateli, środowisk biznesowych i ich organizacji przedstawicielskich.

Istotnym argumentem dla wspierania rozwoju obszarów funkcjonalnych są zapisy Karty Lipskiej na rzecz zrównoważonego rozwoju miast europejskich (2007), zawierającego ramy polityki rozwoju miast europejskich. Według Karty wzmocniona powinna zostać koordynacja na poziomie lokalnym w celu osiągnięcia równorzędnego partnerstwa pomiędzy dużymi miastami, a obszarami wiejskimi i małymi miastami w regionach miejskich i aglomeracjach. W zapisach Karty, jako dokumentu państw członkowskich UE, zagadnienie to ujęte zostało następująco:

„Coraz bardziej potrzebujemy całościowych strategii i skoordynowanych działań ze strony wszystkich instytucji i osób zaangażowanych w proces rozwoju miejskiego. Strategii, które wykraczałyby poza granice miast. Władze publiczne na każdym szczeblu – lokalnym, regionalnym, krajowym i europejskim – ponoszą odpowiedzialność za przyszłość naszych miast. Aby wszystkie te szczeble działały w sposób efektywny, musimy poprawić koordynację obszarów polityki sektorowej i rozwinąć nowe poczucie odpowiedzialności za politykę zintegrowanego rozwoju miejskiego.”

Karta Lipska (2007)

2.2.

KRAJOWA STRATEGIA ROZWOJU REGIONALNEGO 2010 – 2020

Dokumentem wyznaczającym priorytety rozwoju regionalnego kraju w najbliższej dekadzie jest **Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2010 – 2020: regiony, miasta i obszary wiejskie (KSRR 2020)**. Dokument ten określa cele i priorytety rozwoju Polski w wymiarze terytorialnym, zasady i instrumenty polityki regionalnej, nową rolę regionów w ramach polityki regionalnej oraz zarys mechanizmu koordynacji działań podejmowanych przez poszczególne resorty.

Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego (KSRR 2020) wprowadza szereg modyfikacji sposobu planowania i prowadzenia polityki regionalnej w Polsce, a wraz z nimi różnych polityk publicznych mających największy wpływ na osiągnięcie celów określonych w stosunku do terytoriów. Wiele zapisów dotyczy zarządzania politykami ukierunkowanymi terytorialnie i obejmuje zagadnienia współpracy, koordynacji, efektywności, monitorowania i ewaluacji. KSRR zakłada także dalsze wzmocnienie roli regionów w osiąganiu celów rozwojowych kraju i w związku z tym zawiera propozycje zmian roli samorządów wojewódzkich w tym w procesie oraz modyfikacji sposobu udziału w nim innych podmiotów publicznych. Polityka regionalna jest rozumiana szerzej niż dotychczas – jako interwencja publiczna realizująca cele rozwojowe kraju przez działania ukierunkowane terytorialnie, a których głównym poziomem planowania i realizacji pozostaje układ regionalny. Szczegółowe rozwiązania dotyczą między innymi:

- odejścia od postrzegania polityki regionalnej wyłącznie przez zróżnicowania przestrzenne, mierzone na poziomie regionów na rzecz wykorzystania potencjałów endogenicznych terytoriów dla osiągnięcia celów rozwoju kraju – kreowania wzrostu, zatrudnienia i spójności,
- większej efektywności działań w ramach polityki regionalnej, przez skoncentrowanie interwencji polityki regionalnej na wybranych obszarach tematycznych i przestrzennych (obszarach strategicznej interwencji),
- **wprowadzenia nowych instrumentów partnerstwa i koordynacji działań ukierunkowanych terytorialnie – kontraktu terytorialnego.**

Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2010 – 2020: regiony, miasta i obszary wiejskie (KSRR 2020) stosunkowo szeroko odnosi się do problematyki rozwoju miast i obszarów zurbanizowanych oraz zapowiada instrumenty polityki państwa wspierające miasta o funkcjach wojewódzkich. Rozwój funkcji metropolitalnych będzie wspierany we wszystkich 18 miastach o funkcjach wojewódzkich. Wśród nich, za jedyną w pełni wykształconą metropolię, uznano Warszawę.

W KSRR 2020 stolice regionów, w tym Miasto Poznań, postrzegane są jako główne centra rozwoju regionów, które w największym stopniu przyczyniają się do budowania siły konkurencyjnej regionu. Dzięki silnym miastom, skupiającym nowoczesne i konkurencyjne przedsiębiorstwa, oferującym miejsca pracy, wysokiej jakości usługi edukacyjne i kulturalne, wzmacniana będzie pozycja każdego z regionów oraz zwiększany będzie zasięg pozytywnego oddziaływania na cały obszar województwa. Wspieranie ośrodków miejskich jest jednym z podstawowych kierunków polityki regionalnej, ponieważ silne miasta decydują o pozycji konkurencyjnej całych regionów w wymiarze międzynarodowym i krajowym.

W Krajowej Strategii Rozwoju Regionalnego 2010 – 2020 ustalono następujące cele polityki regionalnej do 2020 roku:

1. Wspomaganie wzrostu konkurencyjności regionów („konkurencyjność”).
2. Budowanie spójności terytorialnej i przeciwdziałanie marginalizacji obszarów problemowych („spójność”).
3. Tworzenie warunków dla skutecznej, efektywnej i partnerskiej realizacji działań rozwojowych ukierunkowanych terytorialnie („sprawność”).

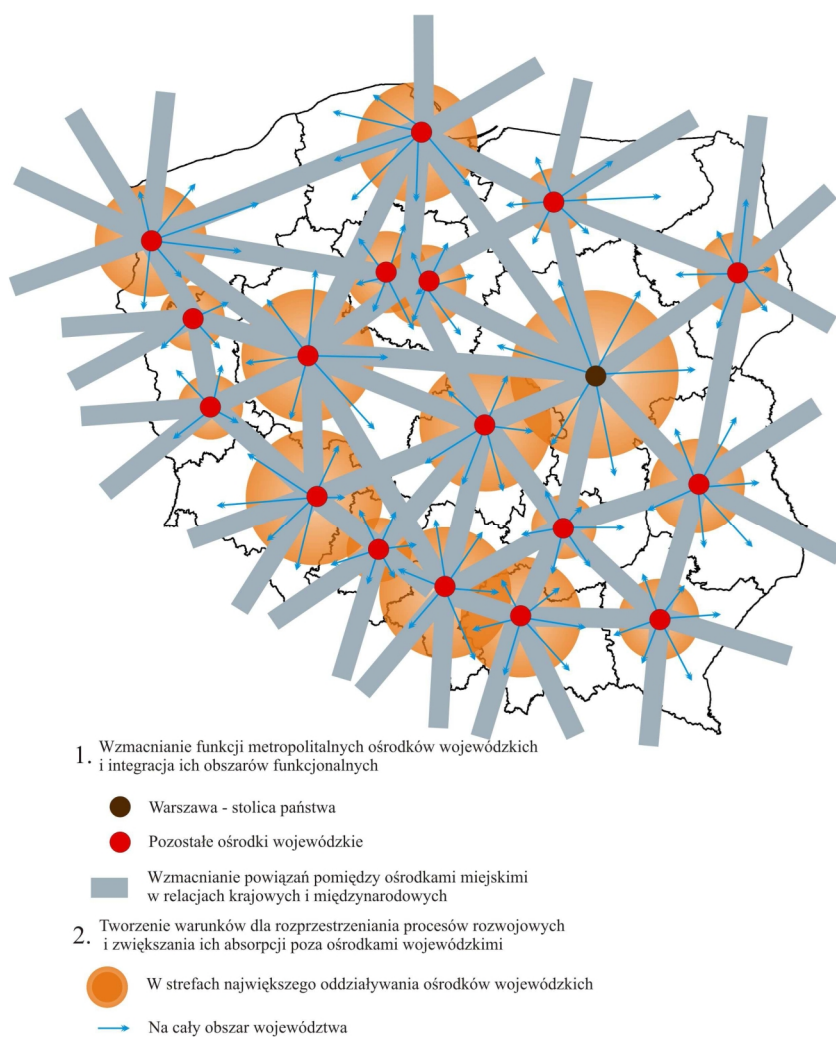
Pierwszy cel polityki regionalnej do 2020 r. dotyczy całego obszaru Polski. W jego ramach podstawowymi kierunkami działań są:

- jak najlepsze wykorzystanie potencjału terytoriów cechujących się największą zdolnością do kreowania wzrostu gospodarczego (Warszawy i pozostałych ośrodków wojewódzkich wraz z ich obszarami funkcjonalnymi),
- wzmacnianie funkcji metropolitalnych ośrodków wojewódzkich i integracja ich obszarów funkcjonalnych,
- budowanie mechanizmów służących rozprzestrzenianiu procesów rozwojowych z biegunów wzrostu przy jednoczesnej budowie potencjału absorpcyjnego i wykorzystanie potencjału endogenicznego innych obszarów takich jak ośrodki subregionalne, obszary wiejskie i inne obszary funkcjonalne o wyraźnej specjalizacji przestrzennej.

Wzmacnianie funkcji metropolitalnych ośrodków wojewódzkich i integracja ich obszarów funkcjonalnych polegać ma na oddziaływaniu na te czynniki rozwojowe, które stanowią o sile konkurencyjnej najważniejszych ośrodków miejskich, a tym samym regionów i koncentruje się na:

- rozwijaniu powiązań funkcjonalnych, infrastrukturalnych i instytucjonalnych między ośrodkami wojewódzkimi – węzłami sieci w układzie międzynarodowym i krajowym,
- wzmocnieniu funkcji metropolitalnych w sferze gospodarczej, społecznej, nauki i kultury (w tym funkcji symbolicznych) oraz wzmocnieniu roli ośrodków edukacji na poziomie wyższym – tworzących warunki dla gospodarki opartej na wiedzy,
- wspieraniu rozwiązań integrujących przestrzeń funkcjonalnych obszarów miejskich w zakresie zagospodarowania przestrzennego, transportu zbiorowego (infrastruktury, taboru i rozwiązań organizacyjnych), usług komunalnych, rynku pracy.

Ryc. 3. Przestrzenne kierunki działań w ramach Celu 1 Krajowej Strategii Rozwoju Regionalnego 2010 – 2020.

Źródło: KSRR 2020.

W zapisach Krajowej Strategii Rozwoju Regionalnego do 2020 r. istotnym działaniem, wpływającym wydatnie na konkurencyjność całych regionów, ma być wdrożenie różnych rozwiązań organizacyjnych oraz **rozbudowa i optymalizacja jakości systemów transportu na obszarach funkcjonalnych ośrodków wojewódzkich**. Ze względu na skalę problemów „zatłoczenia” miast polityka regionalna uczestniczy w rozwijaniu systemów transportu, w tym integrowaniu ich z regionalnymi systemami transportowymi, z silną promocją i preferencją dla transportu zbiorowego. Wg KSRR integracja różnych rodzajów transportu, jak i oferta transportu zbiorowego, warunkuje możliwości rozwoju funkcji metropolitalnych, a tym samym przyciągania inwestycji i tworzenia dobrej jakości miejsc pracy.

Duże znaczenie dla podwyższenia konkurencyjności ośrodków wojewódzkich będzie miało **wspieranie integracji obszaru funkcjonalnego poszczególnych ośrodków miejskich**. Strategia zapowiada stałe dokonywanie usprawnień w tym zakresie – zarówno poprzez działania o charakterze prawnym i organizacyjnym w zakresie dążenia do spójności i optymalizacji usług publicznych w obrębie tych obszarów – usług komunalnych, edukacyjnych, administracyjnych, jak i inwestycyjnych np. z zakresu porządkowania przestrzeni publicznej czy rozbudowy infrastruktury transportowej.

KONCEPCJA PRZESTRZENNEGO ZAGOSPODAROWANIA KRAJU 2030

Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030 (KPZK 2030) została opublikowana 27 kwietnia 2012 r. w Monitorze Polskim (poz. 252) jako załącznik do Uchwały Nr 239 Rady Ministrów z dnia 13 grudnia 2011 r. Jest ona oficjalnie obowiązującym dokumentem polityki przestrzennej szczebla krajowego.

Kluczowym elementem we wdrażaniu polityki przestrzennego zagospodarowania kraju ma być **planowanie dla obszarów funkcjonalnych, wśród których na pierwszym miejscu znajdują się obszary metropolitalne**.

Ze względu na zidentyfikowane problemy i szanse rozwojowe działania polityki przestrzennej dla wspomaganie konkurencyjności głównych miast Polski obejmą:

1. Wspieranie rozwoju funkcji metropolitalnych głównych ośrodków miejskich,
2. Intensyfikację powiązań funkcjonalnych pomiędzy głównymi węzłami sieci osadniczej w układzie krajowym i międzynarodowym,
3. Integrację obszarów funkcjonalnych głównych ośrodków miejskich.

W Koncepcji Przestrzennego Zagospodarowania Kraju Poznań został zaliczony do grupy 10 polskich miast spełniających poniższe kryteria.

W Koncepcji Przestrzennego Zagospodarowania Kraju przyjęto, że obszar metropolitalny powstaje wokół ośrodka miejskiego spełniającego łącznie następujące kryteria:

- liczba mieszkańców powyżej 300 tys.,
- centrum zarządzania gospodarczego i potencjał gospodarczy (ponadkrajowa atrakcyjność inwestycyjna, dodatni bilans w wymianie handlowej),
- globalny zasięg usług wyższego rzędu, w tym symbolicznych,
- duże możliwości edukacyjne i innowacyjne (ośrodek szkolnictwa wyższego, obecność jednostek naukowych i badawczo-rozwojowych),
- zdolność do utrzymywania relacji handlowych, naukowych, edukacyjnych, kulturowych z innymi międzynarodowymi metropoliami,
- wewnętrzna i zewnętrzna dostępność transportowa,
- wysoka zewnętrzna atrakcyjność turystyczna.

Polityka rozwoju, w tym polityka przestrzenna, będzie **wspierać rozwój funkcji metropolitalnych, przede wszystkim ośrodków wojewódzkich**. Działania wspierające rozwój funkcji metropolitalnych będą dostosowane do sytuacji wyjściowej danego ośrodka miejskiego. Dotyczy to wspierania wybranych funkcji zarządzających sektora publicznego o zasięgu krajowym i regionalnym oraz podwyższania jakości funkcjonowania instytucji już istniejących. Wzmacniane i eksponowane będą również funkcje symboliczne ośrodków miejskich, w tym kulturowe – wspierana będzie renowacja i modernizacja istniejącej infrastruktury kultury (teatry, filharmonie, sale wystawowe, muzea, galerie sztuki, biblioteki itd.) oraz rewitalizacja historycznych i zabytkowych obiektów na cele kulturowe, rozwój infrastruktury turystycznej i kongresowej oraz wystawienniczo-targowej. Działania na rzecz wzrostu znaczenia funkcji metropolitalnych będą wspierane głównie w ramach polityki regionalnej państwa oraz koordynowanych przez nią polityk o charakterze sektorowym (np. transportowej). Duże znaczenie będzie miała także polityka Rządu i samorządów terytorialnych na forum ponadkrajowym, np. w zakresie koncentracji funkcji o znaczeniu międzynarodowym.

2.3.

STRATEGIA ROZWOJU WOJEWÓDZTWA WIELKOPOLSKIEGO DO 2020 R.

Rola i kierunki rozwoju Poznania i jego obszaru funkcjonalnego znajdują wyraz w zaktualizowanej **Strategii Rozwoju Województwa Wielkopolskiego do 2020 r. Wielkopolska 2020**. Dokument ten przyjęty został przez Sejmik Województwa Wielkopolskiego dnia 17.12.2012 r. Jednym z kluczowych wyzwań stojących przed regionem Wielkopolski według Strategii jest **wzrost wewnętrznej integracji i istotna poprawa jakości życia mieszkańców Wielkopolski**.

Według zapisów Strategii w województwie wielkopolskim postępuje proces metropolizacji, co jest jednym z głównych, obok globalizacji, wyznaczników współczesnego rozwoju. W Poznaniu i powiecie poznańskim w coraz większym stopniu koncentrują się wszystkie istotne potencjały społeczno-gospodarcze regionu. Jest to przede wszystkim miejsce koncentracji zarządów firm o zasięgu ponadregionalnym, wysoko kwalifikowanej kadry zarządczej, przedstawicieli nauki i kultury. Metropolia poznańska jest także miejscem absorpcji globalnych innowacji i źródłem ich rozprzestrzeniania na region, a także miejscem tworzenia innowacji regionalnych. Przez bogatą ofertę usługową i wysoki poziom życia przyciąga nowych mieszkańców.

W strategii regionalnej zauważa się jednak, że Poznań i jego otoczenie funkcjonalne, mimo wysokich wskaźników makroekonomicznych, to także miejsce wielu problemów rozwojowych w takich dziedzinach, jak środowisko czy komunikacja zbiorowa. Widoczne są także objawy upadku, bądź utraty funkcji przez poszczególne dzielnice. Problemy metropolii to także zjawisko suburbanizacji, czyli „ucieczki” mieszkańców z Poznania do powiatu poznańskiego, skutkujące spadkiem liczby ludności miasta, a także „chaosem przestrzennym”. W Strategii zwraca się także uwagę na niedorozwój mechanizmów współdziałania wewnątrz obszaru metropolitalnego i jego integracji.

Dla rozwoju Wielkopolski istotne są przede wszystkim relacje między metropolią a otoczeniem regionalnym. W Strategii zakłada się wspieranie modelu dyfuzyjno-absorpcyjnego rozwoju regionu, który zakłada wzajemne korzystne relacje między metropolią a pozostałymi obszarami województwa. W polityce rozwoju regionalnego za istotny uznaje się zarówno dynamiczny rozwój Poznania jak i to, aby na jego rozwoju korzystały także pozostałe obszary Wielkopolski. Kluczowym instrumentem w tym zakresie, w myśl zapisów Strategii Wielkopolska 2020, jest budowanie powiązań gospodarczych i społecznych, a także poprawa dostępności komunikacyjnej, usług wyższego rzędu i nauki.

Z punktu widzenia rozwoju Poznania i jego obszaru funkcjonalnego istotne znaczenie ma realizacja przez samorząd województwa dwóch celów strategicznych:

Cel strategiczny 1. Poprawa dostępności i spójności komunikacyjnej regionu. Niezbędnym działaniem w tym zakresie jest poprawa jakości połączeń pomiędzy Poznaniem a ośrodkami subregionalnymi oraz obszarami wiejskimi dla aktywizacji i wykorzystania ich potencjałów. Dla realizacji tego zadania zaplanowano cel operacyjny 1.5. Rozwój transportu zbiorowego, w którym za priorytet uznaje się:

- rozwój i promocję kolei metropolitalnej,
- zwiększenie częstotliwości i skrócenie czasu przejazdów,
- rozbudowę sieci przystanków i punktów przesiadkowych.

Cel strategiczny 4. Wzmocnienie konkurencyjności metropolii poznańskiej i innych ośrodków wzrostu w województwie. Dla realizacji tego zapisu planuje się cel operacyjny 4.1. Rozwój Metropolii poznańskiej. Jego zakres obejmie rozwój funkcji metropolitalnych, wzmacnianie powiązań z ośrodkami zarówno krajowymi, jak i zagranicznymi, a także wspieranie powiązań wewnątrz obszaru metropolitalnego. Ważnym elementem interwencji w ramach tego celu będzie wsparcie integracji obszaru metropolitalnego z otoczeniem regionalnym, szczególnie w zakresie relacji wzajemnie korzystnych.

Cel operacyjny 4.1. ma być realizowany poprzez:

- zwiększenie powiązań komunikacyjnych stolicy regionu z otoczeniem, wraz z modernizacją poznańskiego węzła komunikacyjnego, w tym poprawa stanu komunikacji zbiorowej,
- rozwój lotniska Poznań-Ławica,
- rozwój poznańskiego ośrodka akademickiego i badawczego oraz wsparcie jego powiązania z gospodarką, jako źródła innowacji,
- wzmacnianie gospodarki opartej na wiedzy, z uwzględnieniem sektorów kreatywnych,
- wzmocnienie infrastruktury społecznej służącej całemu regionowi,
- rozbudowę i wzmocnienie pozycji Międzynarodowych Targów Poznańskich,
- rozwój funkcji konferencyjnych i kongresowych oraz sportowych o charakterze regionalnym, krajowym i międzynarodowym,
- wzmacnianie powiązań kooperacyjnych Poznania z otoczeniem regionalnym,
- aktywizację i wzmocnienie pozarolniczych funkcji terenów wiejskich leżących w granicach poznańskiego obszaru metropolitalnego,
- wzmocnienie funkcji gospodarczych, usługowych i społecznych miast poznańskiego obszaru metropolitalnego,
- wzmocnienie pozycji Poznania w sieci metropolii europejskich oraz rozwój współpracy w sieciach miast.

Zgodnie z zapisami strategii regionalnej, Metropolia Poznań jest jednym z najistotniejszych elementów rozwoju Wielkopolski. Jako źródło innowacji stanowi o pozycji konkurencyjnej regionu. Jest węzłem globalnej wymiany informacji, bez którego nie jest możliwy szybki rozwój pozostałej części województwa. Z punktu widzenia potrzeby utrzymania zrównoważonego rozwoju, władze regionalne będą wzmocniać te funkcje Metropolii, które nie stanowią konkurencji dla innych obszarów Wielkopolski, lecz dodatkowo wspomagają jej rozwój.

Również **Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Wielkopolskiego (PZPWW)**, przyjęty uchwałą Sejmiku Województwa Wielkopolskiego w dniu 26 kwietnia 2010 r., określa Poznań jako najważniejsze ogniwo struktury przestrzennej województwa. Jego rola nadal będzie polegała na rozwijaniu funkcji metropolitalnych oraz na obsłudze mieszkańców regionu. Dla rozwoju regionu istotna jest poprawa dostępności oraz wzmocnianie infrastruktury społecznej i technicznej Poznania. Wzrost znaczenia Poznania w Europie będzie jednocześnie szansą na rozwój regionu, w tym szczególnie obszaru funkcjonalnego Poznania. **W obszarze funkcjonalnym Poznania plan wyróżnia strefę wewnętrzną, charakteryzującą się wysoką dynamiką rozwoju (powiat poznański) oraz strefę zewnętrzną, ze znacznym udziałem użytków rolnych i obszarów cennych przyrodniczo, które w istotny sposób determinują procesy urbanizacyjne i rozwój społeczno-gospodarczy.** Tereny te stanowią jednocześnie zaplecze dla rozwoju funkcji rekreacyjnej i bufor na styku środowiska przyrodniczego i terenów intensywnej antropopresji. Celem nadrzędnym rozwoju i zagospodarowania przestrzennego Poznania oraz jego obszaru funkcjonalnego będzie zapewnienie dalszego trwałego, zrównoważonego rozwoju poprzez powiązanie szybkiego rozwoju gospodarczego i wzrostu jakości życia mieszkańców z poprawą stanu środowiska przyrodniczego.

2.4. STRATEGIA ROZWOJU MIASTA POZNANIA DO ROKU 2030

Zaktualizowana Strategia Rozwoju Miasta Poznania do roku 2030 przyjęta została Uchwałą Rady Miasta Poznania z dnia 10 grudnia 2013 r. W ww. dokumencie sformułowano 4 cele strategiczne:

1. Rozwój gospodarki innowacyjnej i podnoszenie atrakcyjności inwestycyjnej miasta.
2. Zwiększenie znaczenia miasta jako ośrodka wiedzy, kultury, turystyki i sportu.
3. Poprawa jakości życia oraz atrakcyjności przestrzeni i architektury miasta.
4. **Utworzenie Metropolii Poznań.**

Istotny dla rozwoju miasta i jego obszaru funkcjonalnego jest ostatni z ww. celów rozwojowych miasta, uszczegółowiony w postaci programu strategicznego „Metropolitalny Poznań”. Jego ranga została zaakcentowana w wizji Poznania jako: „Miasta metropolitalnego o silnej gospodarce i wysokiej jakości życia, opierającego swój rozwój na wiedzy” (Strategia Rozwoju Miasta Poznania do roku 2030). Program strategiczny Metropolitalny Poznań jest programem, który nie występował we wcześniejszych dokumentach strategicznych miasta, w tym w „Planie Rozwoju Miasta Poznania na lata 2005 – 2010”. Uwzględnienie aspektu metropolitalnego po 2010 r. było następstwem światowych tendencji tworzenia się biegunów wzrostu w metropoliach, a także potrzeby współpracy społeczno-gospodarczej na poziomie ponadlokalnym, w związku z dynamicznie rozwijającym się procesem suburbanizacji w obszarze aglomeracji Poznania. W dokumencie z 2011 r. po raz pierwszy przedstawiono ambicje metropolitalne miasta, w wymiarze tak krajowym, jak i europejskim oraz chęć pogłębionej, zarówno politycznej, jak i społeczno-gospodarczej współpracy z otaczającymi je gminami, tworzącymi wraz z miastem silnie zurbanizowany obszar wielkomiejski – aglomerację poznańską.

Celem programu „Metropolitalny Poznań” jest „rozwój zintegrowanej wewnętrznie metropolii świadczącej zaawansowane usługi na rzecz regionu i kraju oraz osiągnięcie ważnej pozycji w sieci miast metropolitalnych, pozwalającej skutecznie konkurować w kraju oraz na arenie międzynarodowej”.

Program „Metropolitalny Poznań” realizowany w ramach IV Celu strategicznego – Metropolia. Z uwagi na jego horyzontalny, międzysektorowy charakter jest on programem specyficznym. Zakłada realizację dwóch celów operacyjnych:

1. Wzmocnienie spójności Metropolii poprzez integrację przestrzenno-funkcjonalną Poznania z gminami aglomeracji,

2. Zwiększenie usieciowienia Metropolii Poznań (powiązania w regionie, kraju, Europie i na świecie).

W ww. celach podkreśla się dwa fundamentalne i uzupełniające się wyzwania rozwojowe miasta, a mianowicie: wzrost konkurencyjności Poznania na arenie międzynarodowej, wynikający z procesów globalizacji i metropolizacji oraz integrację polityczną, funkcjonalną i przestrzenną z otaczającymi gminami jako efekt dynamicznie zachodzących procesów suburbanizacji. Tak sformułowane cele wskazują na jego ponadsektorowy charakter obejmujący działania w sferach: ekonomicznej, społecznej, politycznej (instytucjonalno-organizacyjnej) i przestrzennej (gospodarka przestrzenna).

Cel operacyjny „spójność” zawiera następujące działania:

1. Opracowanie koncepcji kierunków zagospodarowania przestrzennego Metropolii Poznań.
2. Opracowanie metropolitalnego systemu informacji przestrzennej.
3. Opracowanie metropolitalnego planu gospodarki niskoemisyjnej.
4. Utworzenie metropolitalnego związku JST z udziałem Miasta Poznania poprzedzone aktywne uczestnictwem w pracach Stowarzyszenia Metropolia Poznań.
5. Utworzenie Związku Międzygminnego „Gospodarka Wodno-Ściekowa Metropolii Poznań”.
6. Utworzenie Związku Międzygminnego „Transport Publiczny Metropolii Poznań”.
7. Budowa Poznańskiej Kolei Metropolitalnej.
8. Budowa systemu wspólnej promocji gospodarczej metropolii.
9. Opracowanie i promocja metropolitalnej oferty turystycznej.
10. Kształtowanie, rozwój i promocja identyfikacji mieszkańców z Metropolią Poznań jako wspólnym miejscem zamieszkania, pracy i wypoczynku.
11. Badania świadomości i tożsamości metropolitalnej.

Cel operacyjny „usieciowienie” zakłada realizację następujących przedsięwzięć:

1. Połączenie metropolii z polską i europejską siecią transportową i komunikacyjną.
2. Organizacja lub udział w konferencjach o zasięgu krajowym i międzynarodowym.
3. Budowa rozpoznawalnej marki „Metropolia Poznań”.
4. Promocja marki „Metropolia Poznań”.
5. Rozwój Międzynarodowego Portu Lotniczego jako filaru wspierającego rozwój Metropolii.

Głównymi partnerami programu, w myśl zapisów Strategii Rozwoju Miasta Poznania do roku 2030 są: Stowarzyszenie Metropolia Poznań, jednostki samorządowe z obszaru funkcjonalnego Poznania, celowe związki międzygminne i powiatowe, województwo wielkopolskie, Centrum Badań Metropolitalnych UAM, Poznańska Lokalna Organizacja Turystyczna, Generalna Dyrekcja Dróg Krajowych i Autostrad, PKP Polskie Linie Kolejowe S.A., Przewozy Regionalne Sp. z o.o., Wielkopolski Zarząd Dróg Wojewódzkich w Poznaniu, Spółka AQUANET S.A., Port Lotniczy Poznań-Ławica Sp. z o.o., Międzynarodowe Targi Poznańskie Sp. z o.o., Wielkopolska Izba Przemysłowo-Handlowa, organizacje obywatelskie i kapitał prywatny.

Realizacja programu Metropolitalny Poznań odwołuje się do ustaleń Strategii Rozwoju Aglomeracji Poznańskiej. Metropolia Poznań 2020, której zapisy traktowane są jako komplementarne do ustaleń Strategii Rozwoju Miasta Poznania.

2.5.

**STRATEGIA ROZWOJU AGLOMERACJI POZNAŃSKIEJ.
METROPOLIA POZNAŃ 2020.**

Ważnym dokumentem programowym dla ukierunkowania działań integracyjnych w miejskim obszarze funkcjonalnym było opracowanie wspólnego dla samorządów Stowarzyszenia Metropolia Poznań dokumentu strategicznego. Miasto Poznań, Powiat Poznański oraz pozostali członkowie Stowarzyszenia Metropolia Poznań realizują od 2011 r. wspólną politykę rozwoju wyznaczoną przez **Strategię Rozwoju Aglomeracji Poznańskiej. Metropolia Poznań 2020**. Jest to jeden z pierwszych tego typu dokumentów w kraju, do opracowania którego samorządy w polskim systemie prawnym nie były zobligowane. Finalnie ma on charakter Białej Księgi, dla zaznaczenia elastyczności i gotowości na różną aktywność poszczególnych samorządów oraz innych organizacji i podmiotów angażujących się w realizację Strategii (szerzej w: Kaczmarek, Mikuła, Nowak, Wójcicki, 2011). Założenia i proces budowy strategii rozwoju aglomeracji poznańskiej.

Strategia Metropolia Poznań 2020 przedstawia wspólną perspektywę rozwojową dla jednostek samorządowych współpracujących w ramach Stowarzyszenia Metropolia Poznań. Poprawa dostępności i jakości usług, rozwój gospodarczy, modernizacja infrastruktury drogowej i technicznej, zapewnienie sprawnej komunikacji publicznej, ochrona cennych walorów przyrodniczych, dbałość o ład przestrzenny – to zadania, przed którymi stoją władze każdej lokalnej jednostki administracyjnej. Realizacja wielu z tych zadań może przynieść lepsze efekty w drodze solidarnego współdziałania ponad granicami administracyjnymi, w ramach całej Metropolii Poznań.

Strategia zawiera wizję rozwoju miejskiego obszaru funkcjonalnego Poznania w perspektywie najbliższej dekady, uzupełnioną o wartości i zasady jej realizacji.

Wizja rozwoju Metropolii Poznań:

Metropolia Poznań umiejętnie łączy potencjał miasta Poznania, sąsiednich gmin i powiatu poznańskiego. Dzięki wielkopolskiej tradycji i solidności, europejskim standardom, wiedzy i kreatywności, wspólnie podejmowane działania przyczyniają się do:

- podnoszenia jakości życia mieszkańców,
- rozwoju przyjaznych usług i nowoczesnej gospodarki,
- kształtowania ład przestrzennego,
- utrwalania wizerunku zintegrowanej i dynamicznej metropolii sukcesu.

Niezbędne działania kierunkowe w Metropolii Poznań ujęte zostały w pięć osi strategicznych:

1. **Gospodarka przestrzenna i środowisko:** kształtowanie ładu przestrzennego w Metropolii, zgodnie z zasadami zrównoważonego rozwoju,
2. **Infrastruktura i organizacja transportu:** rozbudowa i modernizacja infrastruktury komunikacyjnej Metropolii oraz zapewnienie jej spójności, z preferencją dla rozwoju zintegrowanej komunikacji publicznej.
3. **Gospodarka i rynek pracy:** wspieranie rozwoju gospodarczego, którego celem jest wzrost konkurencyjności Metropolii jako miejsca dobrych inwestycji i rozwój sektora innowacyjnego.
4. **Usługi społeczne:** tworzenie przyjaznych mieszkańcom usług społecznych, gwarantujących dobrą dostępność przestrzenną i ekonomiczną.
5. **Zintegrowane zarządzanie i marketing terytorialny:** budowa form współpracy i sprawnego zarządzania w Metropolii z udziałem samorządów oraz innych instytucji publicznych i komercyjnych.

Dla ww. 5 osi strategicznych sformułowano **28 programów strategicznych**, będących odpowiedzią na wyzwania rozwojowe najbliższej dekady. W ramach programów realizacyjnych zaplanowano blisko **120 działań**. Są one kluczowe dla wzrostu spójności i konkurencyjności tworzącej się Metropolii Poznań. Dla realizacji programów sporządzono wykaz ich realizatorów, potencjalnych partnerów oraz możliwych źródeł finansowania, uwzględniając aktualne realia prawne i finansowe.

Strategia rozwoju Metropolii Poznań ma charakter integracyjny i zawiera programy rozwoju w odniesieniu do tych dziedzin, które są szczególnie istotne dla funkcjonowania i rozwoju całego obszaru funkcjonalnego w perspektywie najbliższych lat. Strategia stanowi z jednej strony terytorialne i koncepcyjne rozwinięcie realizowanych już polityk i działań samorządów, jak też różnych instytucji działających w metropolii. Jest więc potwierdzeniem tego, co samorzady już realizują bądź inicjują na obszarze metropolii podążając „poznańską ścieżką integracji metropolitalnej”. Z drugiej strony strategia zawiera także projekty nowych, przewidzianych do wspólnej realizacji programów.

Strategia rozwoju Metropolii Poznań jest dokumentem spełniającym kilka funkcji. Określa ona kierunki działań władz lokalnych w horyzoncie długookresowych celów rozwojowych. Informuje społeczność lokalne, podmioty gospodarcze, instytucje publiczne i różne organizacje o priorytetach rozwojowych przyjętych przez władze lokalne, pomagając podejmować im właściwe decyzje. Pełni również ważną funkcję sprawczą, polegającą na zintensyfikowaniu lub uruchomieniu od podstaw konkretnych programów, których celem jest rozwiązywanie bieżących i długotrwałych problemów metropolii. Wiele z nich dotyka wszystkich mieszkańców, np. trudności komunikacyjne, wciąż obecny nieład przestrzenny, zawłaszczanie przestrzeni publicznej, problemy środowiskowe, braki infrastrukturalne, skrajny partykularyzm działań i zatracanie dbałości o dobro wspólne.

Celem działań edukacyjnych i promocyjnych zespołu opracowującego strategię stało się kreowanie nowego typu „myślenia metropolitalnego”. Myślenie metropolitalne (w skali miejskiego obszaru funkcjonalnego) to kompleksowe spojrzenie na rozwój silnie urbanizującego się obszaru, jakim jest Poznań i sąsiadujące z nim miasta i gminy. Podlega on całościowo procesom globalizacji i metropolizacji. Coraz więcej działań samorządów wymaga więc przekuwania konkurencji we współpracę.

Ryc. 4. Osie i programy strategiczne wyznaczone w Strategii Rozwoju Aglomeracji Poznańskiej. Metropolia Poznań 2020.

Źródło: Strategia Rozwoju Aglomeracji Poznańskiej. Metropolia Poznań 2020.

**DIAGNOZA
MIEJSKIEGO OBSZARU FUNKCJONALNEGO POZNANIA**

3.

Poniższa diagnoza wskazuje na potencjały oraz główne problemy funkcjonowania i rozwoju Metropolii Poznań oraz ich zróżnicowanie terytorialne w szczególności w odniesieniu do wyzwań strategicznych Unii Europejskiej. Położono w niej nacisk na charakterystykę stanu i rozwoju głównych obszarów (osi) strategicznych, wskazanych w Strategii Rozwoju Aglomeracji Poznańskiej. Metropolia Poznań 2020, z wykorzystaniem wyników badań diagnostycznych wykonanych na potrzeby ww. dokumentu.

W Miejskim Obszarze Funkcjonalnym Poznania wyeksponowane zostały te zagadnienia, które determinowane są wielkością i potencjałem tego obszaru, jego położeniem w sieci osadniczej i komunikacyjnej regionu, pełnionymi funkcjami oraz specyficznymi uwarunkowaniami przyrodniczymi, infrastrukturalnymi, gospodarczymi, społecznymi i politycznymi. Najważniejszymi osiami rozwojowymi Metropolii Poznań stosownie do zapisów Strategii Rozwoju Aglomeracji Poznańskiej. Metropolia Poznań 2020 są:

- 1. Gospodarka przestrzenna i środowisko:** kształtowanie ładu przestrzennego w obszarze funkcjonalnym, zgodnie z zasadami zrównoważonego rozwoju.
- 2. Infrastruktura i organizacja transportu:** rozbudowa i modernizacja infrastruktury komunikacyjnej Metropolii, w celu zwiększania jej dostępności w skali krajowej i międzynarodowej oraz zapewnienia wewnętrznej spójności transportowej, z preferencją dla rozwoju zintegrowanej komunikacji publicznej.
- 3. Gospodarka i rynek pracy:** wspieranie rozwoju gospodarczego, którego celem jest wzrost konkurencyjności Metropolii jako rynku pracy i miejsca dobrych inwestycji.
- 4. Usługi społeczne:** tworzenie przyjaznych mieszkańcom usług społecznych, odpowiadających wyzwaniom demograficznym, gwarantujących dobrą dostępność przestrzenną i jakość świadczonych usług.
- 5. Zintegrowane zarządzanie i marketing terytorialny:** budowa form współpracy i sprawnego zarządzania w Metropolii z udziałem samorządów oraz innych instytucji publicznych i komercyjnych.

3.1.

Gospodarka przestrzenna i środowisko

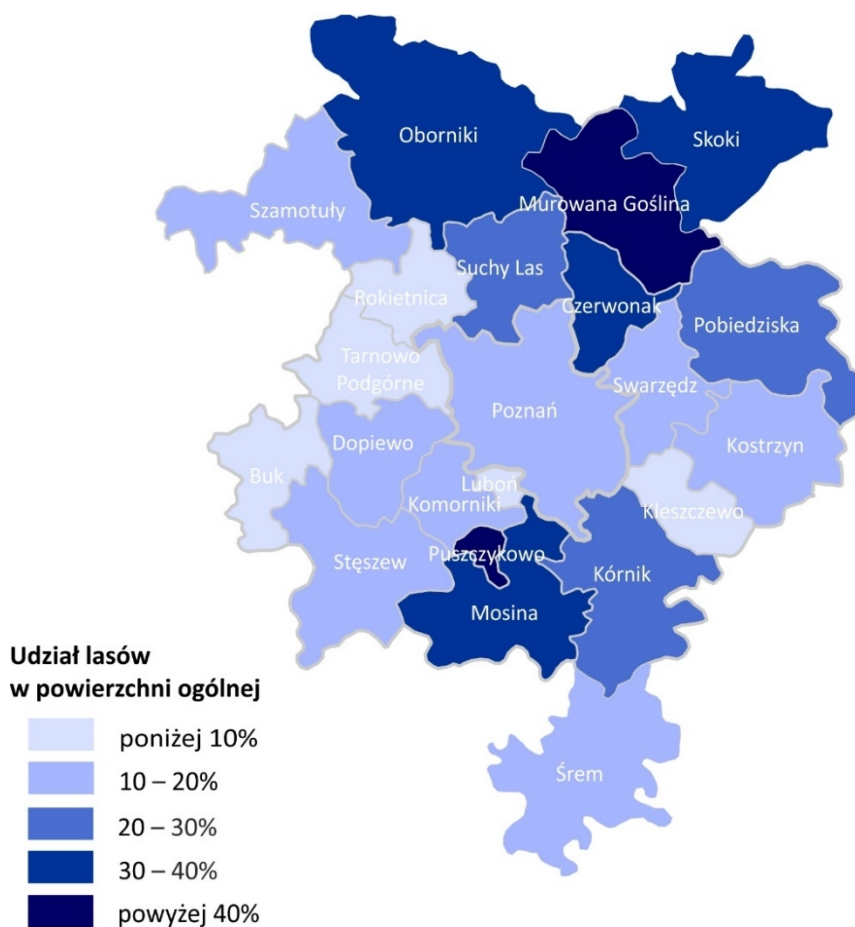
Uwarunkowania przyrodnicze i krajobraz kulturowy, mimo silnego zurbanizowania obszaru funkcjonalnego Poznania, wciąż mają znaczący wpływ na jego rozwój przestrzenny i społeczno-gospodarczy. Zasoby przyrody to element krajobrazu i ochrony środowiska, lokalne zaplecze surowcowe, warunki do uprawiania turystyki i rekreacji oraz prowadzenia działalności gospodarczej. Walory kulturowe są świadectwem dziedzictwa historycznego, kształtują krajobraz kulturowy i dają możliwości rozwoju turystyki. Warunkiem zrównoważonego rozwoju przestrzenno-funkcjonalnego Metropolii, w relacji człowiek-gospodarka-środowisko, jest racjonalne gospodarowanie przestrzenią, stosownie do europejskich norm środowiskowych, krajobrazowych i urbanistycznych oraz w zgodzie z potrzebami mieszkaniowymi, produkcyjnymi i wypoczynkowymi obecnych i przyszłych pokoleń mieszkańców Metropolii.

Środowisko przyrodnicze

Obszar Funkcjonalny Miasta Poznania z racji dużej lesistości i jeziorności może śmiało uchodzić za „zieloną” i „błękitną” Metropolię. Mimo silnego zurbanizowania całego obszaru, jego średnia lesistość wynosi 21,2%, a w niektórych gminach przekracza nawet 40% (np. Puszczykowo 51,6%). Jest to lesistość tylko nieznacznie mniejsza od przeciętnej dla województwa wielkopolskiego (25,6%) i kraju (29,0%). Powierzchnia lasów w obszarze funkcjonalnym wynosi ponad 62 tys. ha, przy czym największa jest ona w gminie Murowana Goślina (7718 ha), a najmniejsza w typowo miejskiej gminie Luboń (50 ha). Lasy są w większości lasami ochronnymi (udział 70,4%), głównie: glebochronnymi i wodochronnymi oraz lasami wokół i w granicach miast. Stosunkowo niewiele jest lasów gospodarczych (udział 28,2%), nastawionych na produkcję drewna. Nieznaczny jest udział rezerwatów leśnych (1,4% powierzchni). Ze względu na strukturę własności, 71,8% lasów jest w zarządzie Lasów Państwowych, 7,1% lasów należy do właścicieli prywatnych, 4,6% lasów jest własnością gmin, a 16,5% lasów ma innych właścicieli (Jaszczak, Beker, 2010).

Na terenie Metropolii znajdują się **dwa duże kompleksy leśne**: Wielkopolski Park Narodowy (w części południowej) i Park Krajobrazowy Puszcza Zielonka (w części północnej). To niezwykle cenna przyrodniczo otulina aglomeracji o olbrzymim znaczeniu ekologicznym i o dużym potencjale rekreacyjno-turystycznym.

Ryc. 5. Lesistość gmin Miejskiego Obszaru funkcjonalnego Poznania (% udział lasów w powierzchni ogólnej).

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS (2014).

W granicach Metropolii Poznań ma miejsce znaczne nagromadzenie **obszarów cennych przyrodniczo i prawnie chronionych**. Zajmują one około 63 tys. ha, co daje blisko 22% powierzchni obszaru funkcjonalnego. Są to: Wielkopolski Park Narodowy, 16 rezerwatów przyrody, 10 parków krajobrazowych, 12 obszarów chronionego krajobrazu, 27 użytków ekologicznych, 2 zespoły przyrodniczo-krajobrazowe oraz 603 pomniki przyrody (Zasoby przyrodnicze i ich ochrona w aglomeracji poznańskiej, 2010). Ponadto w celu zachowania określonych typów siedlisk przyrodniczych oraz gatunków, które uważa się za cenne i zagrożone w skali całej Europy, wyznaczono obszary ochrony siedlisk oraz obszary specjalnej ochrony ptaków. Należą do nich m.in.: Ostoja Wielkopolska, Rogalińska Dolina Warty, Biedrusko, Fortyfikacje w Poznaniu, Dolina Samicy, uroczyska Puszczy Zielonki, ostoja koło Promna, Dolina Średzkiej Strugi, Będziewo – Bieczyny, a także Buczyna w Długiej Goślinie. Wiele tych terenów pokrywa się z wcześniej powołanymi formami ochrony przyrody, zatem wszelkie zakazy i ograniczenia obowiązujące na nich przenoszą się automatycznie na obszary Natura 2000. Pod względem udziału powierzchni obszarów chronionych w powierzchni ogólnej gminy,

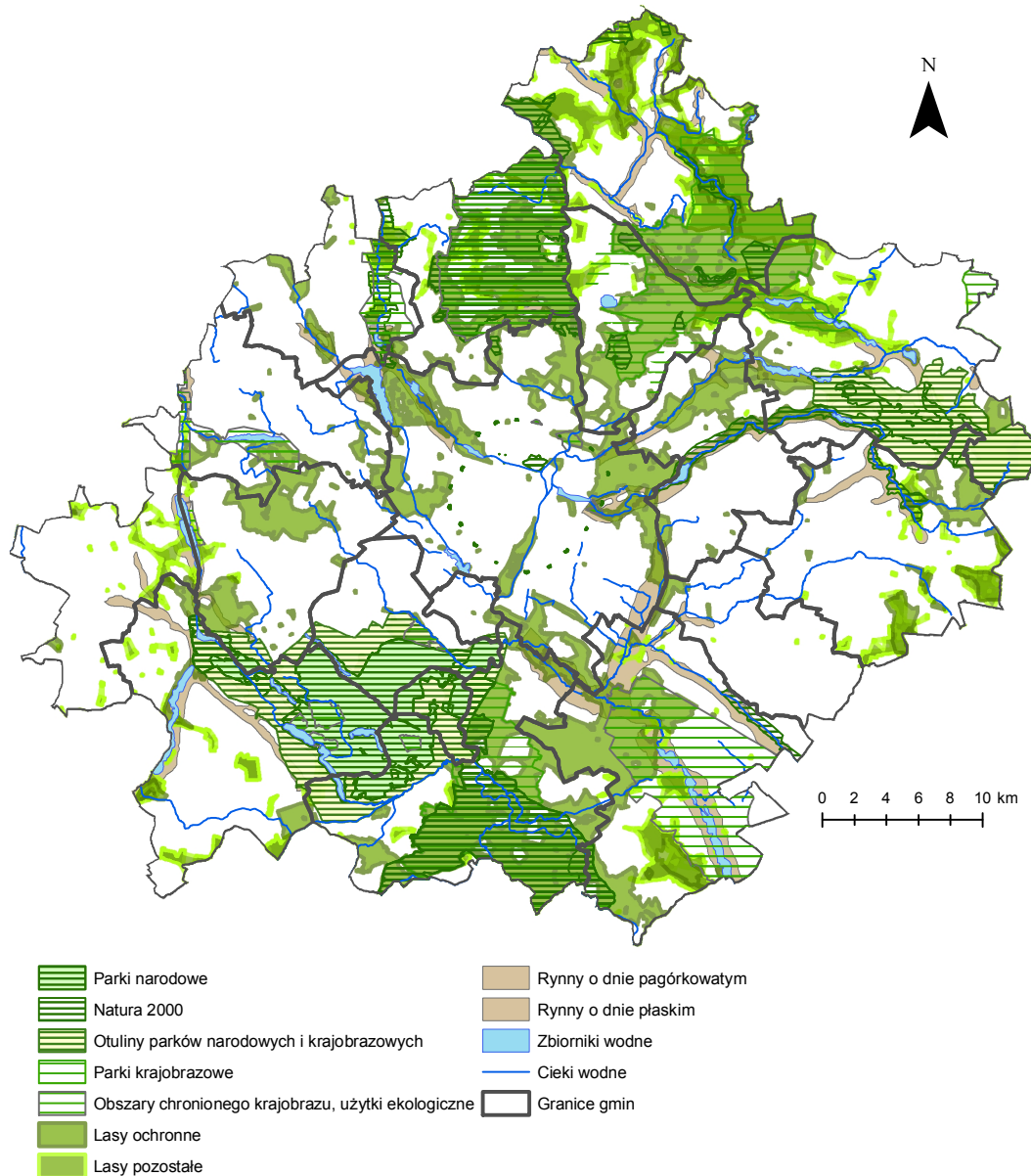
na terenie aglomeracji wyróżniają się: Kórnik (78%), Suchy Las (66%), Mosina (55%), Czerwonak (46%) i Murowana Goślina (36%).

Wyjątkową cechą Metropolii Poznań jest pasmowo-węzłowy układ terenów o wysokich walorach przyrodniczych i rekreacyjnych. Głównymi węzłami są: Wielkopolski Park Narodowy z Rogalińskim Parkiem Krajobrazowym oraz Park Krajobrazowy Puszcza Zielonka, a głównymi osiami – dolina Warty i jej dopływy oraz ciągi rynien glacialnych. Istotną część układu stanowią łączniki przyrodnicze wnikaające do samego centrum Poznania jako tzw. kliny zieleni.

Uwarunkowania przyrodnicze mające wpływ na proces kształtowania się **zasobów wód powierzchniowych i podziemnych** na obszarze Metropolii są niekorzystne. Roczne sumy opadów przekraczają nieznacznie 500 mm, z czego 84% wraca do atmosfery w wyniku procesu parowania, a tylko 16% zasila rzeki, jeziora i zbiorniki wód podziemnych. Zasobność wodna sieci rzecznej jest w związku z tym niewielka, na co wskazują wartości przepływów w rzekach i wartości odpływu jednostkowego, które dla większości zlewni są niższe od średnich dla całego kraju. Przeciętna wartość odpływu rzecznej dla wszystkich zlewni wynosi $4,1 \text{ dm}^3/\text{s}/\text{km}^2$, przy wartości średniej dla Polski $5,5 \text{ dm}^3/\text{s}/\text{km}^2$. W rezultacie obszar Poznańskiego Dorzecza Warty należy do najbardziej deficytowych pod względem zasobności w wodę terenów Polski. Zasoby wodne metropolii są narażone na nadmierną eksploatację dla potrzeb ludności, gospodarki i rolnictwa. W południowej części obszaru funkcjonalnego, w gminie Mosina znajduje się węzeł hydrologiczny, którego zasoby decydują o zaopatrzeniu w wodę większości aglomeracji. W basenie mosińskim zbiegają się dopływy Warty, które nakładają się na Główne Zbiorniki Wód Podziemnych (Ilustrowany Atlas Aglomeracji Poznańskiej, 2010).

Przez obszar funkcjonalny Poznania przebiega południkowo na długości 60 km odcinek Warty, która stanowi oś hydrograficzną Metropolii. Istotnym elementem **powierzchniowych zasobów wodnych** są jeziora. W obrębie całego obszaru funkcjonalnego jest ich ponad 70 (biorąc pod uwagę te powyżej 1 ha). Aglomeracja poznańska jest największym skupiskiem ludności w Polsce położonym wśród jezior, które jako kąpieliska stanowią unikatowy walor rekreacyjny dla mieszkańców. Największe jeziora aglomeracji występują w rynnach polodowcowych (Łódzko-Dymaczewskiej, Kórnicko-Zaniemyskiej, Niepruszewsko-Strykowskiej) oraz w dolinach (Cybiny i Głównej). Łączna powierzchnia jezior wynosi około 2500 ha, co daje wskaźnik jeziorności w wysokości prawie 1%. Największa liczba jezior występuje w gminach: Pobiedziska (20), Murowana Goślina (17) i Stęszew (10). Na szczególną uwagę zasługuje Jezioro Kierskie. Jest ono 10. pod względem zasobów wodnych na Pojezierzu Wielkopolsko-Kujawskim. Ponadto jest to jedno z najgłębszych jezior w Polsce, mieszczących się w granicach administracyjnych miasta. Łączne zasoby wodne jezior w Metropolii wynoszą 140 mln m^3 i są porównywalne do np. Jeziora Powidzkiego, najbardziej zasobnego w wodę w Wielkopolsce.

Ryc. 6. Szkielet przyrodniczy obszaru funkcjonalnego Poznania (w granicach powiatu poznańskiego).

Źródło: Studium Kierunków Rozwoju Przestrzennego Aglomeracji Poznańskiej (2012).

Warunki przyrodnicze decydują o dużej atrakcyjności turystycznej poznańskiego obszaru funkcjonalnego. Wyjątkową cechą obszaru jest pasmowo-węzłowy układ terenów o wysokich walorach przyrodniczych i rekreacyjnych. Taka osnowa przyrodnicza w dużej mierze kształtuje przestrzenny układ pieszych, rowerowych oraz wodnych tras turystycznych (Turystyka w aglomeracji poznańskiej, 2012). Przez teren Metropolii przebiegają odcinki Wielkopolskiego Systemu Szlaków Rowerowych. Aktualnie na ten system komunikacyjny składa się pięć szlaków rowerowych o znaczeniu wojewódzkim, pokrywających teren całego regionu, w tym obszaru funkcjonalnego. Uwarunkowania przyrodnicze sprzyjają również rozwojowi różnych form **turystyki wodnej**.

Rosnąca wartość przypisywana obcowaniu z przyrodą, jako istotnemu spośród czynników określających jakość życia ludzi, łączy się paradoksalnie z coraz większą presją na tereny o wysokich walorach przyrodniczych i rekreacyjnych. W obrębie Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego Poznania specyfika ochrony układów przyrodniczych polega na konieczności zapewnienia, aby dostarczały one korzyści mieszkańcom, a jednocześnie wypełniały funkcje ekologiczne. Dostrzegać należy oprócz funkcji rekreacyjnych i estetycznych terenów przyrodniczych, ich pozytywny wpływ na stosunki wodne i klimat lokalny. Dzięki możliwości infiltracji wód opadowych przez glebę, powierzchnie biologicznie czynne stanowią pola zasilania wód gruntowych, które warunkują utrzymanie roślinności. Infiltracja i wykorzystanie wody przez rośliny przyczyniają się do zmniejszenia odpływu powierzchniowego, co po intensywnych opadach ma znaczenie dla podniesienia sprawności systemu kanalizacji deszczowej i ogólnospławnej. Inną istotną funkcją jest kształtowanie klimatu lokalnego. Ciągi zieleni wchodzące do centrum obszaru zainwestowanego stanowią korytarze ułatwiające przewietrzanie miasta.

Zagrożenia ekologiczne

Wysoki i rosnący poziom urbanizacji, sąsiedztwo gęsto zaludnionych obszarów, terenów produkcyjnych i transportowych stwarza szereg zagrożeń dla środowiska przyrodniczego, najważniejsze z nich to (Leśnictwo i gospodarka leśna na obszarze aglomeracji poznańskiej, 2010):

- postępujący proces urbanizacji, wskutek którego tereny zielone są zawłaszczane pod budownictwo mieszkaniowe i działki rekreacyjne,
- coraz bardziej uciążliwe sąsiedztwo terenów komunikacyjnych, przejawiające się wzrostem hałasu, kolizjami pojazdów ze zwierzyną leśną, pożarami wzdłuż torów i dróg,
- przemysłowe zanieczyszczenia powietrza atmosferycznego głównie z Miasta Poznania i lokalnych kotłowni,
- wzmożona turystyka i rekreacja w lasach, powodująca szkody w środowisku leśnym (niszczenie infrastruktury, łamanie drzew i krzewów, zadeptywanie roślinności runa, hałas, płoszenie zwierzyny, zaśmiecanie lasu, zaproszenia ognia).

Jak wskazano w projekcie Wielkopolskiego Regionalnego Programu Operacyjnego na lata 2014 – 2020 „poziom emisji zanieczyszczeń do atmosfery jest szczególnym problemem regionu. Zanieczyszczenie powietrza na obszarach zurbanizowanych wynika głównie ze spalania paliw stałych powodujących niską emisję, a także z nadmiernego zatłoczenia miast, związanym z uprzywilejowaniem komunikacji indywidualnej, samochodowej, często kosztem transportu publicznego, jak i innych form komunikacji. Pojazdy samochodowe często będące w wysokim stopniu zużycia technicznego, są najmniej efektywne i kumulują emisję niewspółmiernie wyższą niż transport publiczny, rowerowy, jak i pojazdy o nowszej konstrukcji.”

W celu obniżenia negatywnego wpływu na środowisko, a także zmniejszenia zużycia energii, konieczne są działania prowadzące do zwiększenia sprawności istniejących instalacji i urządzeń, a także poprawy efektywności energetycznej budynków. Budynki publiczne mają bardzo duży potencjał w zakresie oszczędności energii, gdyż pomimo znacznego postępu dokonanego w ostatnich 20 latach, nadal charakteryzują się wysokim wskaźnikiem utraty ciepła – szczególnie w porównaniu z niektórymi państwami Europy Zachodniej. Konieczne jest więc usprawnienie efektywności energetycznej. Ponadto w wyniku szerszego zastosowania instalacji wykorzystujących odnawialne źródła energii (OZE) nastąpi dywersyfikacja energetyczna, co zwiększy bezpieczeństwo Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego Poznania, a także odciąży istniejące sieci przesyłowe i ograniczy straty energii związane z jej przesyłem. Równie istotne jest obniżenie tzw. niskiej emisji, która m.in. stanowi przyczynę przekroczenia dopuszczalnego poziomu pyłu PM10 i generalnie wpływa negatywnie na zdrowie ludności oraz środowisko przyrodnicze. W celu odpowiedniego przygotowania projektów termomodernizacyjnych niezbędne jest również wsparcie przygotowania audytów energetycznych dla modernizowanych budynków.

Jakość powietrza atmosferycznego w obszarze funkcjonalnym jest wypadkową procesów i zjawisk zachodzących w atmosferze oraz emisji punktowej, powierzchniowej i liniowej. Przestrzenny rozkład emisji na terenie metropolii jest zróżnicowany. Największe skupiska emitorów punktowych, jak również znaczna emisja liniowa związane są z obszarami zurbanizowanymi (głównie z Poznaniem). Źródłami emisji liniowej zanieczyszczeń do atmosfery są uciążliwe dla środowiska ciągi komunikacyjne, szczególnie drogowe. Znacznym obciążeniem dla atmosfery są skupiska emitorów niskiej emisji, zwłaszcza w sezonie grzewczym. Rezultatem emisji do atmosfery gazów i pyłów są kwaśne deszcze, smog, efekt cieplarniany, zwiększa się też zachorowalność mieszkańców metropolii. Przez obszar funkcjonalny przebiega autostrada A2 i drogi krajowe o znacznym natężeniu ruchu. Uciążliwych jest też wiele odcinków dróg wojewódzkich. Znaczącym źródłem hałasu są główne linie kolejowe: do Warszawy, Berlina, Gdyni, Katowic, Szczecina i Wrocławia; lotniska: Ławica i Krzesiny; tor samochodowy „Poznań” i niektóre rodzaje działalności przemysłowej oraz magazynowej.

Całe województwo wielkopolskie, a w tym samym obszar Metropolii Poznań, charakteryzują stosunkowo ubogie zasoby wodne, stąd bardzo ważnym problemem jest prawidłowe gospodarowanie tymi zasobami oraz ograniczenie dopływu zanieczyszczeń do wód powierzchniowych i podziemnych. Wody powierzchniowe są niestety jednym z najbardziej zdegradowanych komponentów. Na stan ich czystości wpływają niedostatecznie oczyszczone zrzuty ścieków przemysłowych i komunalnych a także niewłaściwa działalność agrotechniczna na terenach rolniczych. Powodem zanieczyszczenia wód jest też powiększanie się obszarów wiejskich objętych siecią wodociągową bez jednoczesnej budowy systemów kanalizacyjnych i oczyszczalni ścieków.

Zasoby kulturowe

Obszar funkcjonalny Poznania cechuje się bogactwem zróżnicowanych rodzajowo walorów kulturowych. Zabytki zlokalizowane na terenie metropolii stanowią ważną część potencjału kulturowego w skali województwa wielkopolskiego i całego kraju. Istotnym elementem w krajobrazie kulturowym są zabytkowe układy urbanistyczno-architektoniczne. Większość pochodzi z okresu średniowiecza (m.in. Buk, Kostrzyn, Pobiedziska, Stare Miasto w Poznaniu, Mosina, Murowana Goślina, Stęszew) i cechuje się układem szachownicowym. W grupie zabytków sakralnych najliczniejsze są kościoły, które na terenie Metropolii reprezentują wszystkie style architektoniczne charakterystyczne dla budownictwa sakralnego Wielkopolski. Osobną, cenną grupę obiektów stanowią kościoły drewniane. Silny akcent w krajobrazie kulturowym stanowią zabytkowe zamki, pałace i dwory. W granicach Metropolii jest ich ponad 90. Obiektom rezydencjalnym towarzyszą zazwyczaj zabudowania folwarczne. W obszarze funkcjonalnym, a szczególnie w Poznaniu zachowało się także wiele zabytkowych budowli użyteczności publicznej (siedziby władz - ratusze, szkoły, banki, poczty, szpitale, i in.). W grupie 45 zabytkowych obiektów techniki wyróżniają się obiekty przemysłowe (głównie Poznań i Luboń), zabytki kolejnictwa oraz obiekty hydrotechniczne i młyny. Cenną grupą obiektów zabytkowych są pozostałości fortyfikacji i murów obronnych, zlokalizowane w Poznaniu. Wśród zasobów i walorów kulturowych umieścić należy również muzea. W obrębie metropolii jest ich 50, z czego dwie trzecie w Poznaniu (Turystyka w aglomeracji poznańskiej, 2012).

W ramach obszaru funkcjonalnego Poznania można wyróżnić wyraźne strefy koncentracji obiektów dziedzictwa kulturowego. Obszarem skupiającym najwięcej obiektów zabytkowych jest sam Poznań. W obszarze podmiejskim wyraźna koncentracja zaznacza się w części południowej i południowo-wschodniej (Kórnik, Bnin, Rogalin), wschodniej (w okolicach Pobiedzisk i Kostrzyna), a także na północny-wschód od Poznania – w okolicach Owińsk, Murowanej Gośliny i Puszczy Zielonki. Przez miejscowości, w których zlokalizowane są najatrakcyjniejsze obiekty poprowadzono turystyczne szlaki kulturowe, m.in.: Piastowski, Cysterski, św. Jakuba, Kościołów Drewnianych w Puszczy Zielonce.

Specyfika i wyjątkowość zasobów dziedzictwa historyczno-kulturowego stanowią podobnie jak zasobu środowiska przyrodniczego ważny potencjał rozwojowy obszaru funkcjonalnego Poznania. Jest on także bardzo ważnym czynnikiem identyfikacji lokalnych społeczności z miejscem zamieszkania, w którym szanuje się i podkreśla walory kulturowe. Wciąż zatem niedostateczne są inwestycje związane z ochroną dziedzictwa kulturowego poprzez przebudowę, modernizację i adaptację obiektów zabytkowych i innych wartościowych form historycznych w przestrzeni miejskiego obszaru funkcjonalnego Poznania. Działania te przyczynić powinny się także do rozwoju lokalnej gospodarki, tworzenia miejsc pracy, integracji społecznej, przez co pozytywnie powinny wpłynąć na jakość życia

mieszkańców Metropolii. Wyzwaniem dla rozwoju turystyki kulturowej w Metropolii Poznań jest rewitalizacja, względnie modernizacja zabytkowych obiektów porolniczych, przemysłowych, pomilitarnych itp. oraz promocja ich walorów kulturowych w kraju i za granicą.

3.2.

Infrastruktura i organizacja transportu

Infrastruktura techniczna i gospodarka komunalna

Infrastruktura techniczna to głównie sieci: wodno-kanalizacyjna, energetyczna, ciepłownicza i telekomunikacyjna. Są to systemy naczyń połączonych niezmiernie istotnych dla funkcjonowania całego obszaru funkcjonalnego. Ich sprawne działanie wpływa na stan środowiska przyrodniczego i każdą niemal sferę życia społecznego i gospodarczego. Urządzenia infrastrukturalne mimo, iż znajdują się w miejscach mało widocznych najczęściej pod powierzchnią ziemi, to bezpośrednio wpływają na wysoką jakość życia mieszkańców oraz warunkują dalszy rozwój całej Metropolii.

Najważniejszymi elementami infrastruktury technicznej w Miejskim Obszarze Funkcjonalnym Poznania są:

- zaopatrzenie w energię elektryczną (sieci i elektrownie), ciepło (sieci ciepłownicze, ciepłownie, elektrociepłownie), gaz (sieci gazowe i stacje redukcyjne), wodę (wodociągi i stacje uzdatniania wody),
- usuwanie odpadów komunalnych, ścieków (kanalizacja, oczyszczalnie ścieków), wód deszczowych (kanalizacja, zbieranie, oczyszczanie, wykorzystanie),
- masowa komunikacja społeczna (infrastruktura telefoniczna, radiowa, telewizyjna, Internet i inne usługi telekomunikacyjne).

Produkcja i dystrybucja energii elektrycznej stanowią jeden z podstawowych elementów warunkujących rozwój obszaru Metropolii. Obecnie na jej obszarze energię elektryczną dostarcza monopolista na rynku zachodniej Polski – Spółka Akcyjna ENEA. Energia elektryczna zużywana w Metropolii produkowana jest w większości w elektrowniach: Dolna Odra, Pątnów, Konin i Turów. Należy zaznaczyć, że miasto Poznań zasilane jest również z jednostek wytwórczych firmy Dalkia Poznań, która dostarcza 276 MW mocy.

Spółka ENEA obsługuje obszar 58 192 km² i posiada 2,2 mln odbiorców. Długość sieci elektroenergetycznych o różnym napięciu wynosi 107 035 km, a produkowany w ciągu roku prąd to 15 mln MWh. Obszar Metropolii Poznań z 3082 km² powierzchni stanowi niecałe 7% obszaru działania spółki (Studium uwarunkowań rozwoju Aglomeracji Poznańskiej, 2012). System elektroenergetyczny w Metropolii zapewnia w wystarczającym stopniu bezpieczeństwo zaopatrzenia w energię elektryczną. Na podstawie gminnych dokumentów planistycznych jednostek tworzących Metropolię Poznań należy stwierdzić, że cały jej obszar pokryty jest siecią elektroenergetyczną, która umożliwia podłączenie

nowych użytkowników zgodnie z warunkami technicznymi operatora. Coraz większego znaczenia w zakresie produkcji energii elektrycznej nabierają odnawialne źródła energii oraz zwiększenie źródeł energii elektrycznej współpracujących z systemem w oparciu o źródła skojarzone produkujące energię elektryczną i ciepło. W związku z tym należy spodziewać się, że w najbliższych latach na obszarze Metropolii Poznań realizowane będą przedsięwzięcia, związane z produkcją energii ze źródeł odnawialnych, m.in. biogazownie, elektrownie wiatrowe, instalacje wykorzystujące energię słoneczną i geotermalną. Plany rozbudowy i modernizacji sieci elektroenergetycznej muszą zatem uwzględniać możliwości podłączenia do sieci urządzeń produkujących energię ze źródeł niekonwencjonalnych.

Największym producentem **energii ciepłej** dla Metropolii Poznań jest firma Dalkia Poznań ZEC S.A., dostarczająca niespełna 50% ogólnego zapotrzebowania na ciepło. W obszarze funkcjonalnym ciepło skojarzone z produkcją prądu elektrycznego wytwarzane jest w nowoczesnej Elektrociepłowni Karolin, w ciepłowni Garbary a także w źródłach lokalnych zasilanych głównie gazem lub olejem. DALKIA Poznań S.A. prowadzi działalność na terenie Miasta Poznania oraz Swarzędza, Murowanej Gośliny, Czerwonaka, Buku, a także w gminach spoza obszaru funkcjonalnego tj. Opalenicy, Pniewach, Trzciance, Żninie i Świebodzinie bezpośrednio lub poprzez udział w spółkach kapitałowych. Z punktu widzenia ochrony środowiska, a w szczególności dbałości o czystość powietrza w aglomeracji poznańskiej, rozwój miejskiej sieci ciepłowniczej jest zjawiskiem bardzo korzystnym i wręcz niezbędnym dla ograniczenia niekorzystnego oddziaływania rozproszonych indywidualnych i lokalnych palenisk węgla. Dalkia Poznań S.A. w ramach wieloletniego planu inwestycyjnego przewiduje na lata 2014-2020 modernizację sieci ciepłej polegającą na wymianie starej, kanałowej sieci ciepłej na sieć preizolowaną. Działania te pozwalają na zmniejszenie strat ciepła na sieciach, a tym samym, na uzyskanie oszczędności energii. Dodatkowo, poprzez zapewnienie możliwości włączenia nowych użytkowników do sieci ciepłowniczej, Dalkia Poznań przyczyni się bezpośrednio do obniżenia tzw. niskiej emisji, poprzez ograniczenie szkodliwych dla człowieka i środowiska przyrodniczego pyłów typu PM10. W wyniku postępującego procesu włączeń nowych odbiorców do sieci ciepłowniczej Dalkia Poznań w latach 2005 – 2013 ograniczona została emisja 850 tys. ton CO₂ do atmosfery (dane: Dalkia Poznań S.A.).

Sieć gazowa zasilająca gminy aglomeracji poznańskiej w zadowalającym stopniu pokrywa tylko obszar miasta Poznania i najbliższej położonych gmin podmiejskich. Na obszarach wiejskich, oddalonych od miasta, rozwój sieci gazowej średniego ciśnienia jest wciąż niewystarczający. Ciągła modernizacja i rozbudowa pozwala zapewnić praktycznie bezawaryjne i ciągłe zasilanie. Główną spółką dystrybucyjną gazu sieciowego na obszarze aglomeracji jest Wielkopolska Spółka Gazownictwa Sp. z o.o. W okolicach Poznania znajdują się bogate źródła gazu ziemnego z okresu permu, których wykorzystanie stanowić może szansę na zróżnicowanie dostaw tego surowca i poprawę bezpieczeństwa energetycznego regionu. Do 2009 r. na terenie Metropolii Poznań systemem gazowym rozprowadzany był gaz ziemny zaazotowany podgrupy Ls (GZ-35) oraz gaz ziemny wysokometanowy grupy E. W 2009 r. zakończona

została akcja przestawiania gazu na terenie Metropolii Poznań i we wschodniej Wielkopolsce. Na skutek powyższego, sieciami przesyłowymi i dystrybucyjnymi obecnie rozprowadzany jest gaz ziemny wysokometanowy grupy E (GZ-50).

Przedsiębiorstwem, odgrywającym bardzo ważną rolę w Metropolii Poznań w zakresie **gospodarki wodno-ściekowej**, jest spółka AQUANET, która posiada największy w Metropolii system wodociągowy (Poznański System Wodociągowy) i system kanalizacyjny (Poznański System Kanalizacyjny). Dzięki ciągle rozbudowywanej sieci firma obsługuje już ponad 770 tys. mieszkańców aglomeracji poznańskiej. Oprócz miasta Poznania AQUANET prowadzi działalność w sąsiednich gminach tj. Luboń, Puszczykowo, Mosina, Swarzędz, Czerwonak, Suchy Las, Brodnica, Kórnik, Murowana Goślina, Rokietnica, Tarnowo Podgórne, Dopiewo, Komorniki, Kleszczewo i Oborniki Wielkopolskie. W zakresie oczyszczania ścieków AQUANET obsługuje 7 oczyszczalni ścieków zlokalizowanych w Poznaniu (Lewobrzeźna Oczyszczalnia Ścieków), Kozięgłowach (Centralna Oczyszczalnia Ścieków), Mosinie, Szlachęcinie, Borówcu, Chludowie oraz Głuszynie.

Kompleksowe rozwiązywanie problemów z odpadami – ich zbiórka, segregacja i składowanie oraz unieszkodliwianie jest wyzwaniem na najbliższe lata, gdzie współpraca gmin w ramach Metropolii Poznań jest warunkiem koniecznym. W zakresie **gospodarki odpadami** dominującą formą unieszkodliwiania odpadów na terenie Metropolii Poznań jest wciąż ich składowanie. Spośród 22 gmin obszaru funkcjonalnego 8 posiada własne składowiska odpadów. Jednak 2/3 z nich do 2017 roku zakończy swoją działalność ze względu na wymogi ekologiczne. Podstawowym elementem gospodarki odpadami jest ich selektywna zbiórka oraz recykling. Do roku 2015 selektywna zbiórka odpadów będzie obowiązywać przynajmniej w odniesieniu do: papieru, metalu, tworzyw sztucznych i szkła. Aktualnie na terenie Metropolii Poznań selektywną zbiórką w/w surowców zajmują się liczne konkurujące ze sobą firmy wywożące odpady. Szansą dla obszaru funkcjonalnego na rozwiązanie problemów w zakresie gospodarki odpadami jest rozwój istniejącego Związku Międzygminnego Gospodarka Odpadami Aglomeracji Poznańskiej, w skład którego wchodzi miasto Poznań i 8 gmin obszaru funkcjonalnego. Przynależność do Związku pozwala w bardziej racjonalny sposób rozwiązać problemy bioodpadów w skali ponadlokalnej. Bardzo ważnym zagadnieniem w zakresie gospodarki odpadami jest budowa pierwszej nowoczesnej spalarni odpadów, planowana na terenie Metropolii w najbliższych latach.

Ważnym elementem infrastruktury technicznej o znaczeniu metropolitalnym jest również **sieć telekomunikacyjna**. Należy do niej stacjonarna sieć telefoniczna, intensywnie rozwijająca się sieć telefonii komórkowej oraz Internet szerokopasmowy. Aglomeracja poznańska posiada najnowocześniejszą sieć światłowodową w kraju. Zarządza nią Poznańskie Centrum Superkomputerowo-Sieciowe. Jest ono operatorem miejskiej sieci komputerowej POZMAN oraz krajowej sieci szerokopasmowej PIONIER.

Rozwój przestrzenny

Miejski Obszar Funkcjonalny Poznań w granicach określonych przez uchwałę Zarządu Województwa Wielkopolskiego liczy ponad 1 mln mieszkańców, co stanowi 29% ludności województwa i 2,6% ludności kraju. Obszar ten jest jednym z głównych elementów współczesnego układu osadniczego Polski i Europy. Miejski obszar funkcjonalny należy do grupy siedmiu najbardziej zurbanizowanych obszarów Polski, obok czterech aglomeracji: warszawskiej, krakowskiej, łódzkiej, wrocławskiej oraz dwóch konurbacji: górnośląskiej i trójmiejskiej. W klasyfikacji Europejskiej Sieci Obserwacyjnej Planowania Przestrzennego (*European Spatial Planning Observation Network – ESPON*) Poznań i otaczające miasto gminy są jednym z 76 obszarów o charakterze metropolitalnym na kontynencie.

Miejski Obszar Funkcjonalny Poznań na tle kraju wyróżnia wyjątkowo silne natężenie procesów suburbanizacji rezydencjalnej, technicznej i gospodarczej – przejawiający się emigracją mieszkańców, lokalizacją podmiotów gospodarczych i uzbrajaniem terenów poza granicami Poznania, w sąsiednich gminach obszaru, głównie powiatu poznańskiego.

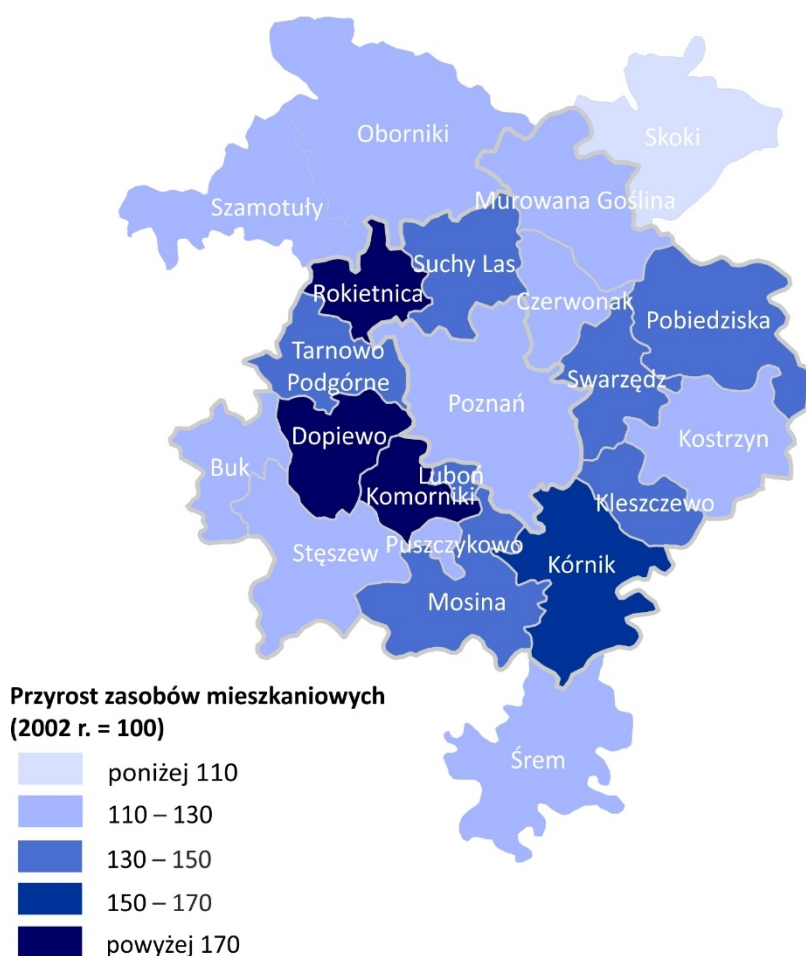
Proces suburbanizacji oznacza polepszenie indywidualnych warunków mieszkaniowych tysięcy osób, ale z punktu widzenia ogólnospołecznego rodzi koszty ekonomiczne oraz ma często negatywny wpływ na środowisko przyrodnicze. Stwarza też coraz większe potrzeby inwestycyjne w sferze transportu, infrastruktury komunalnej i usług społecznych, za którymi nie nadążają możliwości budżetowe samorządów metropolii.

Do najważniejszych trendów i konsekwencji rozwoju przestrzennego obserwowanych w miejskim obszarze funkcjonalnym Poznania zaliczyć należy (Studium uwarunkowań rozwoju przestrzennego aglomeracji poznańskiej, 2012):

- silny rozwój budownictwa mieszkaniowego w gminach podmiejskich, przybierający niejednokrotnie postać żywiołową i niekontrolowaną przez system planowania przestrzennego (tzw. *urban sprawl*, czyli rozlewanie się zabudowy poza zwarte osiedla),
- dynamiczne zmiany w środowisku zachodzące pod wpływem antropopresji, prowadzące do zmniejszania się powierzchni biologicznie czynnych i lokalizacji zabudowy przy terenach cennych przyrodniczo,
- dekoncentracja niektórych funkcji miasta, w tym głównie produkcyjnych i logistycznych, na obszary podmiejskie,
- wzrost liczby miejsc pracy, szczególnie poza miastem, zarówno w sferze produkcyjnej, jak i usługowej,
- rozwój zjawiska migracji wahadłowych między miejscem pracy, zamieszkania i usług, nie tylko z obszaru podmiejskiego do Poznania, ale także z miasta do sąsiednich gmin,

- utrudnienia spójności transportowej wewnątrz Metropolii, wynikające z niskiej jakości części dróg kołowych i kolejowych oraz niespójnej organizacji komunikacji publicznej,
- rozwój motoryzacji indywidualnej, za którym nie nadąża rozwój infrastruktury transportowej,
- narastanie problemów transportowych, uniemożliwiający sprawne podróżowanie w obrębie Metropolii,
- rosnące dochody gmin podmiejskich z tytułu podatków, stopniowa utrata dochodów przez miasto centralne w związku z osiedlaniem się mieszkańców (podatników) i podmiotów gospodarczych poza jego granicami,
- dysproporcje pomiędzy miejscami korzystania z usług a miejscami zamieszkania i płacenia podatków, utrzymywanie przez miasto centralne placówek usługowych i infrastruktury o znaczeniu ponadlokalnym, z której korzystają mieszkańcy całej aglomeracji,
- w ślad za napływem mieszkańców następuje rozwój infrastruktury usługowej w gminach obszaru funkcjonalnego, w szczególności w zakresie oświaty, sportu i rekreacji.

Ryc. 7. Przyrost zasobów mieszkaniowych w Metropolii Poznań w latach 2002 – 2013

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Jednym z problemów obszaru funkcjonalnego jest koordynacja lokalnych polityk przestrzennych i ograniczenia zjawiska „konkurencji o mieszkańca i inwestora”. Stowarzyszenie Metropolia Poznań w 2013 r. przystąpiło do opracowania spójnej wizji rozwoju obszaru funkcjonalnego „Koncepcja Kierunków Rozwoju Przestrzennego Metropolii Poznań” (w ramach wsparcia Programu Operacyjnego Pomoc Techniczna 2007 – 2013). Celem projektu jest stworzenie spójnej wizji zagospodarowania przestrzennego metropolii poznańskiej w celu zapewnienia zrównoważonego i trwałego rozwoju. Prace nad Koncepcją będą zmierzały do optymalizacji rozmieszczenia różnorodnych funkcji w wymiarze ponadlokalnym oraz infrastruktury społecznej i technicznej, zapobiegając tym samym zjawisku chaotycznego rozlewania się zabudowy o niskiej intensywności przyczyniającego się do wzrostu kosztów związanych m.in. z nadmiernym wydłużaniem sieci infrastruktury technicznej i dróg dojazdowych.

3.3. Gospodarka i rynek pracy

Metropolia Poznań stanowi jeden z największych ośrodków przemysłowych i usługowych w kraju. Świadczy o tym zarówno liczba podmiotów gospodarczych, a co za tym idzie liczba miejsc pracy, jak i wysokość PKB wytwarzanego w mieście i całej metropolii. Według danych z 2011 r. Metropolia Poznań generuje 4,5% produktu krajowego brutto Polski, natomiast wartość PKB wytworzonego w Poznaniu na osobę plasuje miasto na drugim, po Warszawie, miejscu w kraju. Obszar funkcjonalny Poznania charakteryzuje typ gospodarki usługowo-przemysłowej. W nielicznych gminach zatrudnienie w sektorze rolnictwa przekracza 3%, natomiast zatrudnienie w usługach jest w całej Metropolii wyższe niż 70%.

Podmioty gospodarcze

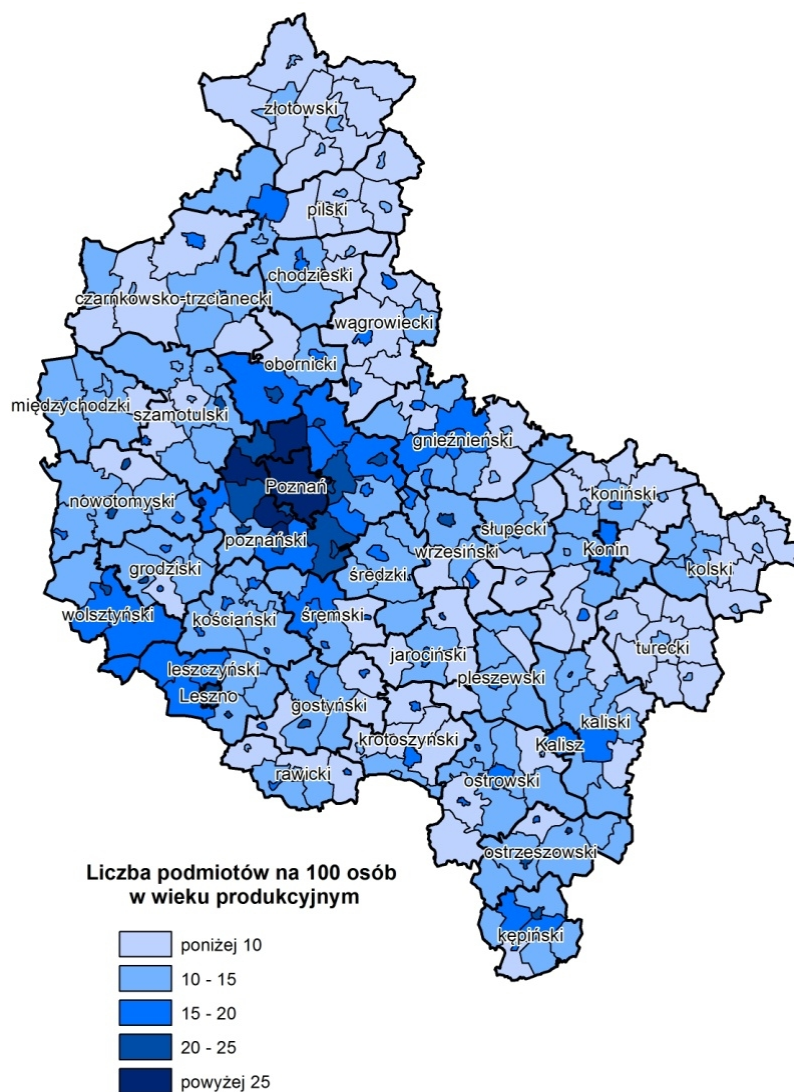
Podmioty gospodarcze prowadzące działalność w mieście i gminach podmiejskich wykorzystują zewnętrzne i wewnętrzne korzyści aglomeracji (m.in. bliskiej lokalizacji i urbanizacji). Korzyści te są podstawowym warunkiem powstania każdej aglomeracji miejskiej i decydują o jej pozycji konkurencyjnej (Gaczek, 2012).

Tab. 3. Produkt krajowy brutto na 1 mieszkańca według podregionów w Polsce (2011 r.).

Lp.	Jednostka terytorialna	PKB na mieszkańca (zł)	Polska = 100%
1	m. Warszawa	119 828	302,1
2	m. Poznań	75 877	191,3
3	podregion legnicko-głogowski	73 822	186,1
4	m. Wrocław	60 425	152,3
5	m. Kraków	60 121	151,6
6	podregion tyski	59 635	150,3
7	podregion trójmiejski	56 817	143,2
8	podregion katowicki	56 079	141,4
9	podregion warszawski zachodni	50 036	126,1
10	podregion m. Łódź	48 669	122,7
11	podregion ciechanowsko-płocki	48 383	122,0
12	podregion m. Szczecin	47 888	120,7
13	podregion gliwicki	46 764	117,9
14	podregion poznański	46 298	116,7

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS, 2013.

Ryc. 8. Podmioty gospodarcze w województwie wielkopolskim (2013 r.)

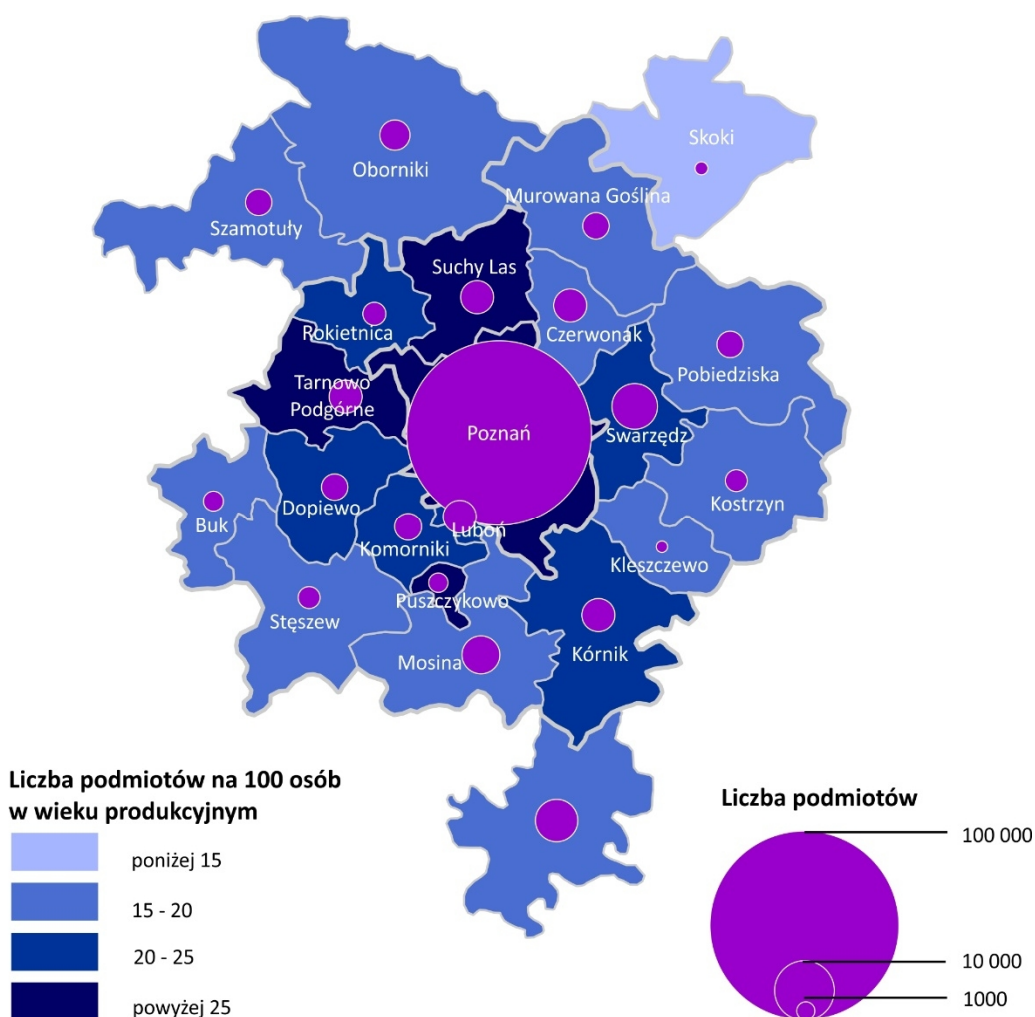
Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS, 2014.

Obok branż tradycyjnych, które nadal odgrywają w strukturze gospodarki Metropolii główną rolę, coraz większego znaczenia nabierają podmioty działające w branżach zaawansowanych technicznie, takich jak produkcja leków, komputerów, maszyn biurowych, narzędzi precyzyjnych, optycznych i medycznych oraz bazujących na rozwoju nanotechnologii. Na obszarze Metropolii znajduje się wiele parków przemysłowych, parków naukowo-technologicznych, inkubatorów przedsiębiorczości, centrów transferu technologii, czy też ośrodków wspierania przedsiębiorczości. W obszarze funkcjonalnym występuje silna przestrzenna koncentracja podmiotów gospodarczych. Aż 61,7% firm zarejestrowanych w Metropolii znajduje się w Poznaniu. Gminy o dużej liczbie podmiotów to Swarzędz (4,2%), Śrem (2,8%) Luboń (2,7%), Tarnowo Podgórne (2,7%), Oborniki (2,4%), Mosina (2,3%),

Komorniki (2,2%), Czerwonak (2,0%), Szamotuły (2,0%) i Kórnik (2,0%). W sumie 7 gmin koncentruje prawie 19,3%, a razem z Poznaniem ponad 81% podmiotów gospodarczych na badanym obszarze.

Metropolia Poznań wyróżnia się również na tle regionu i kraju pod względem liczby spółek handlowych przypadających na 1000 mieszkańców (średnia dla Metropolii jest ponad 2-krotnie wyższa aniżeli dla województwa wielkopolskiego). Wśród spółek z udziałem kapitału zagranicznego przeważa kapitał niemiecki, holenderski i francuski.

Ryc. 9. Podmioty gospodarcze w Metropolii Poznań (2013 r.)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS, 2014.

Na terenie Metropolii Poznań wśród dużych firm dominują przedsiębiorstwa produkcyjne i logistyczne. Obszar ten przegrywa jednak rywalizację z innymi aglomeracjami o lokalizację inwestycji dużych firm informatycznych. Liczba centrów usług BPO (*Business Process Outsourcing*) oraz centrów B&R korporacji zagranicznych plasuje Poznań dopiero na 6 miejscu, za Warszawą, Wrocławiem, Krakowem, Łodzią i Gdańskiem. Pod względem udziału podmiotów nowej gospodarki (*Advanced Producer Services*) Poznań zajmuje piąte miejsce w kraju (po Warszawie, Wrocławiu, Gdańsku i Krakowie). Pod względem liczby zatrudnionych w sektorze badań i rozwoju Poznań lokuje się również poza pierwszą czwórką miast w Polsce. Jeśli ten trend będzie się pogłębiał, w Metropolii Poznań utrwałać się będzie struktura gospodarcza oparta na tradycyjnych, mniej innowacyjnych, gałęziach przemysłu i usług.

Niewystarczający jest także rozwój rodzimych firm informatycznych. Wciąż zbyt małe są nakłady na działalność badawczo-rozwojową i działalność innowacyjną w sektorze małych i średnich przedsiębiorstw Metropolii. Innowacyjność MŚP na tle firm dużych jest zdecydowanie mniejsza. Odsetek firm innowacyjnych w pierwszej grupie wynosi 35% a w drugiej 72%. Fakt ten nabiera znaczenia właśnie w Metropolii Poznań, gdzie ponad 99% podmiotów gospodarczych to firmy bardzo małe (zatrudniające mniej niż 10 pracowników) i małe (10-49 zatrudnionych). Szczególnie ważna jest tu konieczność stworzenia odpowiednich warunków rozwoju podmiotów w pierwszym okresie ich działalności, kiedy to istnieje najwyższe ryzyko upadku (aż 80% firm upada w pierwszym roku funkcjonowania).

Wspieranie branży informatycznej jest perspektywiczne i korzystne ekonomicznie. Płace są w niej stosunkowo wysokie, co powoduje, że 1 stanowisko pracy w tej branży generuje wiele stanowisk pracy w usługach i zwiększa popyt wewnętrzny, a tym samym jest istotnym elementem ekonomicznego rozwoju regionu. Branża ta jest ponadto bardzo przyjazna dla środowiska.

Na tle innych obszarów w kraju gospodarka w Poznaniu oraz w otaczających gminach po przemianach ustrojowych dobrze przystosowała się do nowych uwarunkowań gospodarczych. W następnych latach obszar ten przeżywał szybki wzrost gospodarczy, którego przejawem jest znaczny rozwój wielu rodzimych przedsiębiorstw, liczne inwestycje zagraniczne oraz bardzo niski w skali kraju poziom bezrobocia. W latach 90. i pierwszej połowie lat 2000. Poznań zajmował niekwestionowaną 2 pozycję pod względem inwestycji zagranicznych. W ostatnich 10 latach więcej inwestorów przyciągały już aglomeracje Wrocławia, Krakowa i Trójmiasta. W rankingu "Atrakcyjność inwestycyjna województw" opracowywanym corocznie przez Instytut Badań nad Gospodarką Rynkową podregion poznański mieści się co prawda w klasie najwyższej atrakcyjności inwestycyjnej dla działalności przemysłowej, usługowej i zaawansowanej technologicznie, zajmuje jednak pozycje odpowiednio siódmą, szóstą i trzecią.

Tab. 4. Podmioty gospodarcze w Metropolii Poznań (2013 r.)

Lp.	Jednostka terytorialna	Liczba podmiotów gospodarczych	Odsetek liczby podmiotów w Metropolii Poznań (%)	Liczba podmiotów gospodarczych na 100 osób w wieku produkcyjnym	Liczba spółek handlowych na 1000 mieszkańców
1	Poznań	105083	61,50	30,36	33,5
2	Buk	1703	1,00	21,60	11,3
3	Czerwonak	3276	1,92	18,31	7,2
4	Dopiewo	3372	1,97	24,70	13,6
5	Kleszczewo	823	0,48	18,61	7,2
6	Komorniki	3918	2,29	26,29	18,4
7	Kostrzyn	1960	1,15	17,26	8,6
8	Kórnik	3496	2,05	23,77	11,2
9	Luboń	4634	2,71	23,83	11,1
10	Mosina	3981	2,33	20,77	7,0
11	Murowana Goślina	2336	1,37	20,53	5,2
12	Oborniki	4021	2,35	18,63	7,4
13	Pobiedziska	2392	1,40	19,72	6,1
14	Puszczykowo	1945	1,14	31,56	14,8
15	Rokietnica	2144	1,25	23,04	11,1
16	Skoki	749	0,44	12,35	3,4
17	Stęszew	1725	1,01	17,88	8,9
18	Suchy Las	3381	1,98	33,80	32,4
19	Swarzędz	7141	4,18	23,56	14,9
20	Szamotuły	3384	1,98	17,88	7,4
21	Śrem	4674	2,74	17,58	6,3
22	Tarnowo Podgórne	4724	2,76	31,66	39,1
23	Metropolia Poznań	170 862	100,00	26,43	23,6

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS, 2014.

Za jedną z przyczyn tego zjawiska uznaje się wzajemną konkurencję samorządów w Metropolii o mieszkańców i inwestorów. Widoczny jest brak harmonizacji na rzecz wspierania konkurencyjności gospodarczej całego jej obszaru. Niewystarczająco rozwinięty jest system pozyskiwania i udostępniania kompleksowej informacji o terenach inwestycyjnych, polityce podatkowej, warunkach dla obsługi inwestorów. Brak zbiorczej oferty inwestycyjnej dla całej Metropolii Poznań oraz komunikacji w tym zakresie między jednostkami samorządu terytorialnego. Wzrost kosztów promocji i konkurencyjny charakter działań podejmowanych na terenie miasta i w gminach obszaru funkcjonalnego spowodowały ograniczenia rozwojowe w napływie inwestycji, w tym zagranicznych. Są one szczególnie widoczne w porównaniach międzynarodowych, gdzie dostrzega się rosnące znaczenie dużych i wszechstronnie rozwiniętych obszarów metropolitalnych w zglobalizowanej gospodarce.

Zwiększenie konkurencyjności obszaru Metropolii Poznań jako lokalizacji inwestycji można osiągnąć dzięki spodziewanemu efektowi synergii łącząc potencjały gmin obszaru funkcjonalnego, zarówno w zakresie zasobów niezbędnych dla inwestorów, jak i w zakresie potencjału instytucjonalnego – obsługi inwestorów. Zauważalne w ostatnich kilku latach spowolnienie napływu inwestycji do Poznania i gmin obszaru funkcjonalnego stwarza potrzebę zwiększenia konkurencyjności inwestycyjnej całej Metropolii Poznań.

Z dotychczas prowadzonych prac nad identyfikacją inteligentnych specjalizacji w Wielkopolsce wynika, że na obszarze funkcjonalnym Poznania do tego typu działalności należą: przetwórstwo spożywcze, biotechnologia, informatyka (komputery i zautomatyzowane systemy dla biznesu, produkcja komputerów i elektroniki, działalność telekomunikacyjna i informatyczna), produkcja i naprawa maszyn, produkcja mebli, transport i gospodarka magazynowa oraz produkcja samochodów i sprzętu transportowego. Szczególnie te dziedziny wymagają wzmocnienia marketingowego i promocji lokalnych firm.

Budżety samorządów

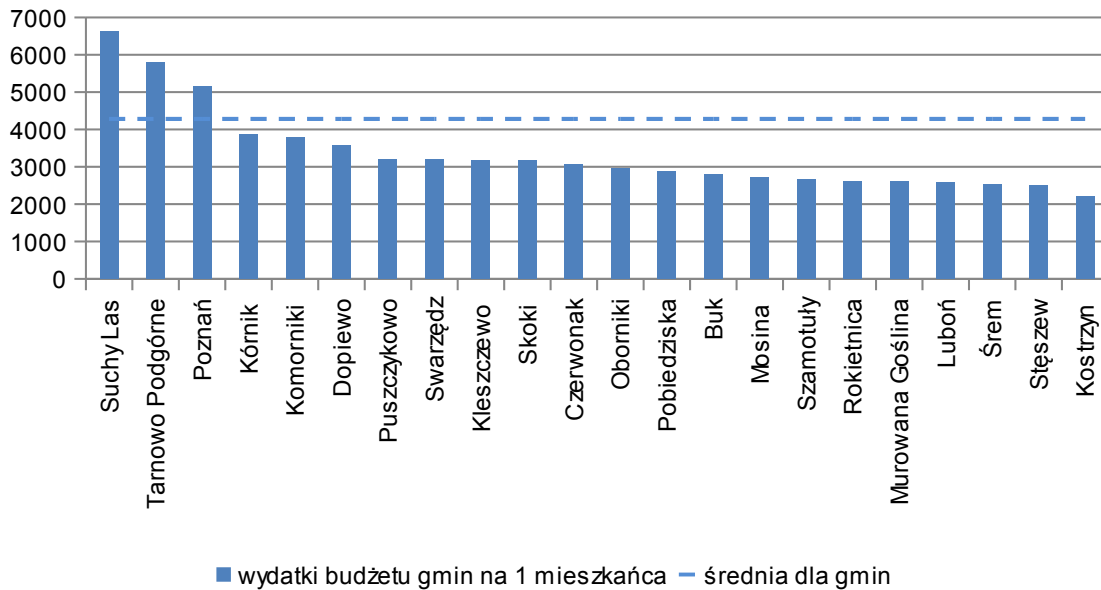
Dobra sytuacja gospodarcza przekłada się wprost na sytuację finansową samorządów terytorialnych Metropolii Poznań. Dwie gminy podmiejskie: Tarnowo Podgórne i Suchy Las, należą do najzamożniejszych w Polsce i od kilkunastu lat osiągają dochody na jednego mieszkańca wyższe niż miasto Poznań.

Tab. 5. Dochody i wydatki w gminach Metropolii Poznań w przeliczeniu na 1 mieszkańca (2013 r.)

Lp.	Jednostka terytorialna	Liczba ludności	Dochody gmin na mieszkańca (w zł)	Wydatki gmin (w zł) na mieszkańca
1	Poznań	548 028	4852,90	5167,35
2	Buk	12 348	3196,72	3018,30
3	Czerwonak	26 750	2963,18	3027,02
4	Dopiewo	21 489	3494,23	3395,29
5	Kleszczewo	6951	3189,78	2980,97
6	Komorniki	23 210	3711,22	3469,40
7	Kostrzyn	17 465	2269,88	2116,79
8	Kórnik	23 075	4035,53	3716,22
9	Luboń	30 676	2462,33	2420,50
10	Mosina	29 824	2711,59	2548,29
11	Murowana Goślina	16 663	2764,14	2729,54
12	Oborniki	33 454	3104,15	3137,05
13	Pobiedziska	18 814	2847,35	2984,94
14	Puszczykowo	9819	3338,19	2987,38
15	Rokietnica	14 565	2901,06	3047,90
16	Skoki	9283	3490,97	3634,02
17	Stęszew	14 791	2750,20	2592,85
18	Suchy Las	15 971	5901,97	5805,85
19	Swarzędz	46 530	3403,94	3373,71
20	Szamotuły	29 656	2650,00	2694,60
21	Śrem	41 378	2512,45	2558,28
22	Tarnowo Podgórne	23 454	5741,71	5726,24
23	Metropolia Poznań	1 014 194	4105,40	4109,90

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS, 2014.

Ryc. 10. Wydatki w gminach Metropolii Poznań w przeliczeniu na 1 mieszkańca (2013 r.)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS, 2014.

Rynek pracy

Duża liczba i dywersyfikacja podmiotów gospodarczych sprawia, że Miejski Obszar Funkcjonalny Poznania stanowi jeden z największych rynków pracy w Polsce. Według danych opublikowanych przez GUS w 2013 r. liczba osób pracujących w metropolii przekracza 350 tys., co stanowi 41,4% wszystkich osób pracujących w województwie. Zdecydowanie największym rynkiem pracy na terenie metropolii, przede wszystkim w usługach, jest miasto Poznań (liczba pracujących – 227 tys.). Poza Poznaniem, dużym rynkiem pracy dysponuje gmina Tarnowo Podgórne (19 tys.) i Swarzędz (14,4 tys.). W przypadku Tarnowa Podgórniego wśród pracodawców dominują wielkie zakłady przemysłowe i firmy logistyczne, powstałe na bazie kapitału zagranicznego. W przypadku Swarzędza struktura firm jest bardziej zróżnicowana, z dominacją małych podmiotów gospodarczych. Liczba miejsc pracy w metropolii stale rośnie, zmienia się jednakże ich rozmieszczenie z tendencją do relokacji do gmin powiatu poznańskiego.

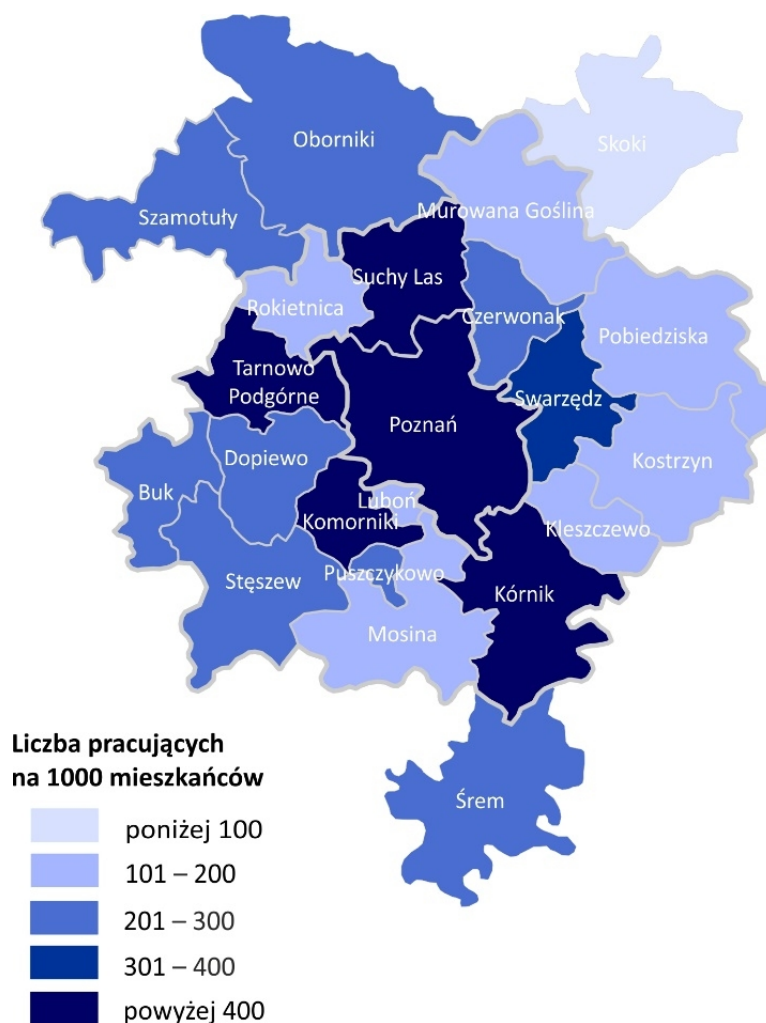
Tab. 6. Podstawowe informacje o rynku pracy Metropolii Poznań (2013 r.)

Lp.	Jednostka terytorialna	Liczba osób pracujących	Liczba osób pracujących na 1000 mieszkańców	Liczba osób bezrobotnych	Udział bezrobotnych w ludności w wieku produkcyjnym
1	Poznań	226 951	414	13530	3,9
2	Buk	3476	282	241	3,1
3	Czerwonak	6835	256	547	3,1
4	Dopiewo	4303	200	362	2,7
5	Kleszczewo	741	107	135	3,1
6	Komorniki	10 362	446	374	2,5
7	Kostrzyn	3018	173	371	3,3
8	Kórnik	11 252	488	402	2,7
9	Luboń	3963	129	729	3,7
10	Mosina	4339	145	741	3,9
11	Murowana Goślina	2926	176	398	3,5
12	Oborniki	7603	227	1352	6,3
13	Pobiedziska	2413	128	491	4,0
14	Puszczykowo	1998	203	222	3,6
15	Rokietnica	2392	164	263	2,8
16	Skoki	782	84	626	10,3
17	Stęszew	4066	275	360	3,7
18	Suchy Las	6731	421	249	2,5
19	Swarzędz	14 378	309	885	2,9
20	Szamotuły	6144	207	1327	7,0
21	Śrem	9698	234	1524	5,7
22	Tarnowo Podgórne	19 034	812	382	2,6
23	Metropolia Poznań	353 405	348	25 511	3,9

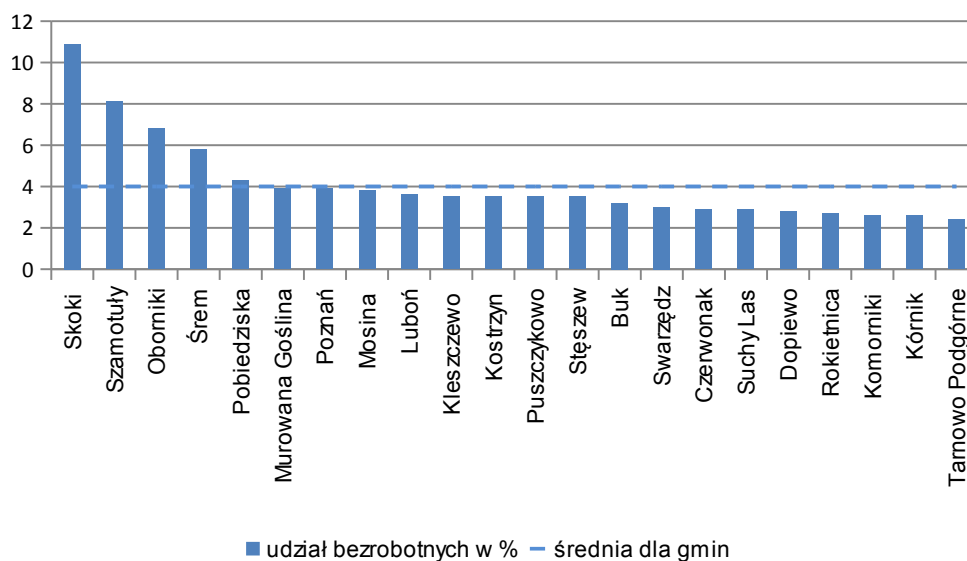
Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS, 2014.

Z uwagi na rosnącą liczbę miejsc pracy oraz dobrze wykształconą ludność Metropolia Poznań jest (obok Warszawy i Katowic) obszarem o jednym z najniższych wskaźników poziomu bezrobocia w kraju. Poziom bezrobocia na obszarze jednostek wchodzących w skład Metropolii nie jest silnie zróżnicowany. Zdecydowanie najniższe wartości wskaźnika udziału bezrobotnych w grupie ludności w wieku produkcyjnym cechują gminy graniczące z Poznaniem, tj. Tarnowo Podgórne, Kórnik, Komorniki i Rokietnica.

Ryc. 11. Pracujący na 1000 mieszkańców w Metropolii Poznań (2013 r.)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS, 2014.

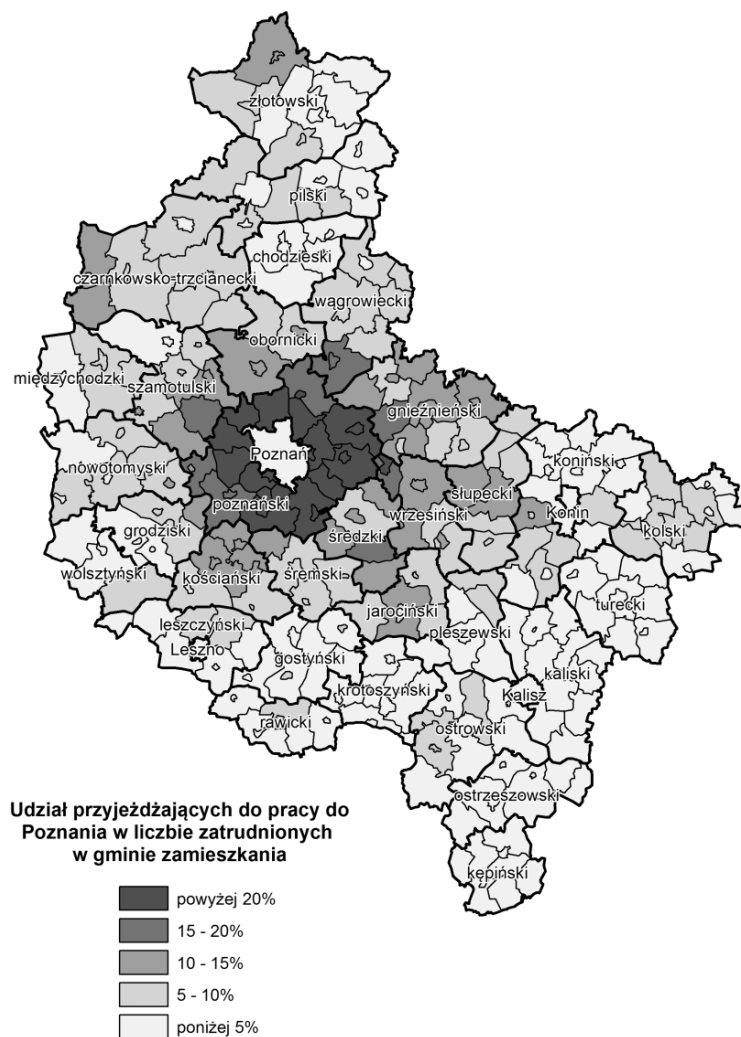
Ryc. 12. Udział bezrobotnych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym według gmin (2013 r.)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS, 2014.

Mobilność siły roboczej

Istotnym zjawiskiem, z punktu widzenia spójności obszaru, jest mobilność siły roboczej. Metropolia Poznań jest jednym z najważniejszych centrów dojazdów do pracy w kraju (Śleszyński, 2013). Poznań jest 4. miastem w Polsce pod względem liczby osób dojeżdżających do pracy. Codzienne przyjazdy pracownicze do miasta wynoszą 90,8 tys. osób. Z kolei liczba osób wyjeżdżających z miasta do innych gmin jest równa 25,6 tys., co stanowi trzeci wynik w kraju po Krakowie (30,8 tys.) i Warszawie (26,3 tys.). Gminy powiatu poznańskiego stanowią cel dojazdu do pracy dla 58,1 tys. osób, co jest najwyższym wynikiem spośród powiatów ziemskich (Bul, 2013). Wartości te wskazują, że relacje przestrzenno-funkcjonalne miasta i jego bezpośredniego zaplecza są silne. Obok miasta centralnego ośrodkami dojazdów w metropolii są intensywnie rozwijające się jednostki gminne zlokalizowane w strefie podmiejskiej Poznania, takie jak: Tarnowo Podgórne, Swarzędz, Czerwonak, Kórnik i Komorniki.

Ryc. 13. Dojazdy do pracy do Poznania z gmin województwa wielkopolskiego (2011 r.)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS, 2014.

Pochodną liczby osób przyjeżdżających i wyjeżdżających do pracy w ciągu doby jest saldo migracji pracowniczych. Jest ono wybitnie dodatnie w przypadku miasta Poznania. Różnica w liczbie osób przyjeżdżających i wyjeżdżających z Poznania wynosi 65 tys. Wśród gmin Metropolii wyróżnia się szczególnie Tarnowo Podgórne, które posiada dodatnie saldo na poziomie 8,5 tys. osób. Dodatkowo saldo cechuje także gminy: Kórnik, Suchy Las, Komorniki i Puszczykowo.

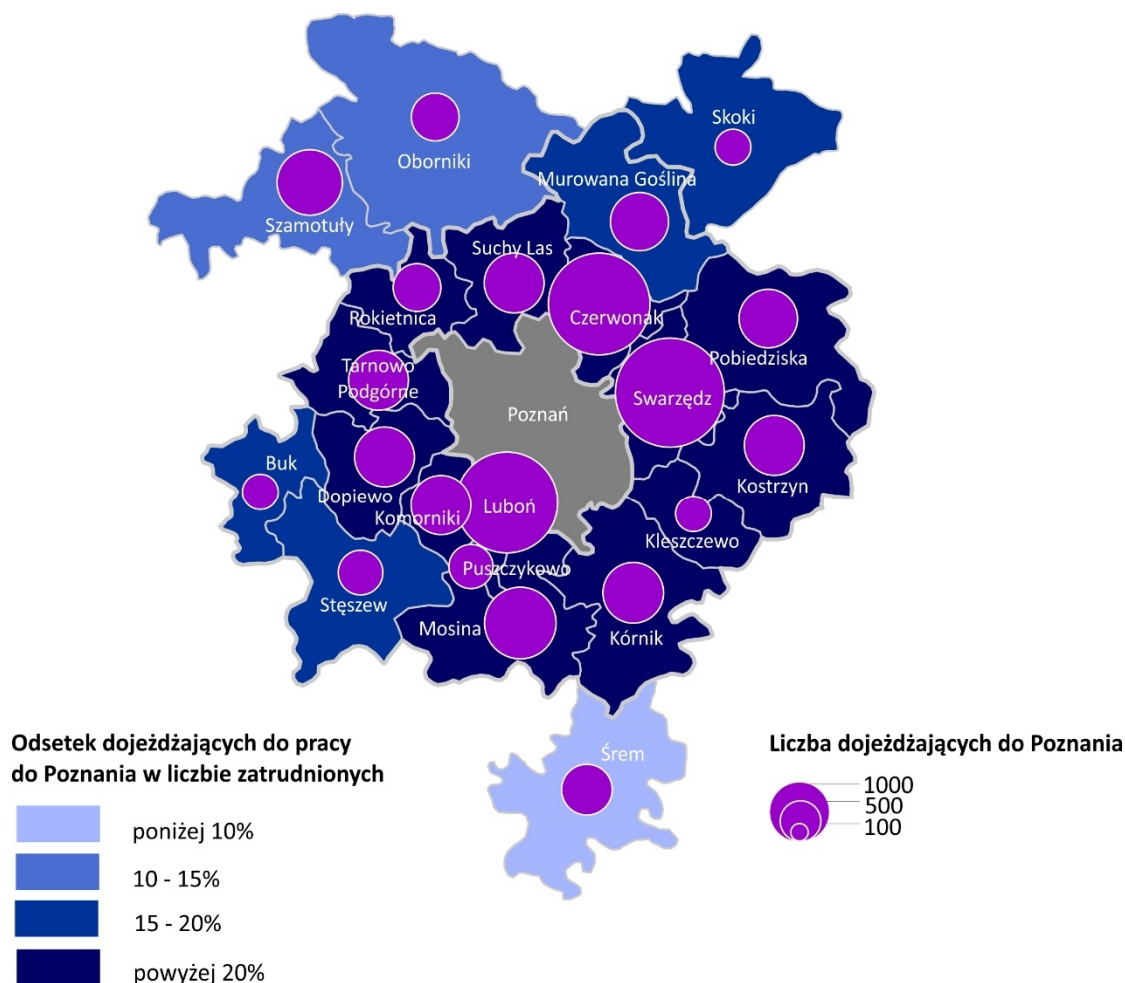
Najważniejsze znaczenie w przemieszczeniach pracowniczych mają dojazdy do Poznania. Najintensywniejsze dojazdy do miasta mają miejsce z terenu gmin powiatu poznańskiego. Szczególnie wyróżniają się jednostki bezpośrednio graniczące z miastem, tj. Swarzędz (5 tys. osób), Czerwonak (3,8 tys. osób), Luboń (3,6 tys. osób) i Mosina (2,3 tys. osób). Obok wartości bezwzględnych istotnym wskaźnikiem powiązań jest także udział przyjeżdżających do pracy w liczbie zatrudnionych w gminie zamieszkania. Wartości powyżej 20% dojeżdżających cechuje większość gmin powiatu poznańskiego.

Tab. 7. Dojazdy do pracy w Metropolii Poznań (2011 r.)

Lp.	Jednostka terytorialna	Liczba wyjeżdżających do pracy do innych gmin	Liczba przyjeżdżających do pracy z innych gmin	Saldo dojazdów	Liczba osób dojeżdżających do pracy do Poznania
1	Poznań	25 641	90 755	65 114	-
2	Buk	1832	1565	-267	536
3	Czerwonak	4934	4244	-690	3787
4	Dopiewo	2961	2249	-712	1737
5	Kleszczewo	976	286	-690	616
6	Komorniki	3347	4947	1600	2054
7	Kostrzyn	2994	1972	-1022	1602
8	Kórnik	3004	5232	2228	1774
9	Luboń	5182	1684	-3498	3573
10	Mosina	4593	2010	-2583	2316
11	Murowana Goślina	3261	1249	-2012	1434
12	Oborniki	4554	3287	-1267	1241
13	Pobiedziska	2761	934	-1827	1505
14	Puszczykowo	1084	1254	170	699
15	Rokietnica	1967	669	-1298	1237
16	Skoki	1388	344	-1044	458
17	Stęszew	2306	1903	-403	804
18	Suchy Las	2117	3863	1746	1536
19	Swarzędz	7758	5507	-2251	5034
20	Szamotuły	3923	2071	-1852	1194
21	Śrem	5188	4742	-446	969
22	Tarnowo Podgórne	2284	10732	8448	1653

Źródło: Zestawienie własne na podstawie danych GUS, 2014.

Ryc. 14. Dojazdy do pracy do Poznania z gmin metropolii (2011 r.)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS, 2014.

Infrastruktura i organizacja transportu.

Jednym z wyznaczników poziomu rozwoju obszaru funkcjonalnego Poznania jest jego dostępność, wewnętrzna spójność oraz jakość infrastruktury transportowej. Z uwagi na rosnącą mobilność mieszkańców całej Metropolii potrzeba budowy nowej oraz modernizacji istniejącej infrastruktury wydaje się być kluczowym zadaniem stojącym przed samorządami szczebla lokalnego i regionalnego, jak też administracji szczebla krajowego. Zarządzanie i koordynacja działań staje się podstawowym wymogiem dobrej organizacji wszystkich dziedzin transportu publicznego.